



Federaal  
Planbureau  
Economische analyses en vooruitzichten



Instituut  
voor de Nationale  
Rekeningen

# Economische vooruitzichten 2012-2013

September 2012

Kunstlaan 47-49  
1000 Brussel

E-mail: [contact@plan.be](mailto:contact@plan.be)  
<http://www.plan.be>

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Henri Bogaert

Wettelijk Depot: D/2012/7433/36

Disponible en français

# Inhoudstafel

<b>Woord vooraf</b> .....	<b>1</b>
<b>Samenvatting</b> .....	<b>3</b>
<b>1. De internationale omgeving</b> .....	<b>6</b>
1.1. Evolutie van de wereldeconomie	6
1.2. Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners	8
1.3. Evolutie op de financiële markten	9
1.3.1. Rentevoeten	9
1.3.2. Wisselkoersen	10
1.4. Onzekerheden	10
<b>2. Het bbp en zijn belangrijkste bestedingscomponenten</b> .....	<b>11</b>
2.1. Economische groei	11
2.2. Consumptieve bestedingen van de particulieren	11
2.3. Bedrijfsinvesteringen	13
2.4. Investeringen in woongebouwen	14
2.5. Overheidsconsumptie en -investeringen	15
2.6. Voorraadwijzigingen	15
2.7. Uitvoer en invoer	15
<b>3. Ontwikkeling van prijzen en lonen</b> .....	<b>17</b>
3.1. Binnenlands prijsverloop	17
3.2. Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen	19
3.3. Loonontwikkeling in de marktsector	19
3.3.1. Ontwikkeling van de loonkosten	19
3.3.2. Werkgeversbijdrageverminderingen, loonsubsidies en werkbonus	21
3.3.3. Ontwikkeling van de loonquote	22
<b>4. Arbeidsmarkt</b> .....	<b>23</b>
<b>Bijlage</b> .....	<b>28</b>

## Lijst van tabellen

Tabel 1	Opbouw van de uurloonkosten in de marktsector .....	20
Tabel 2	Ex ante loonlastenverlagingen voor de ondernemingen en de gezinnen .....	21

## Lijst van figuren

Figuur 1	Kwartaalverloop van de wereldhandel .....	6
Figuur 2	Economic sentiment indicator eurozone .....	6
Figuur 3	Kwartaalverloop van het bbp in volume .....	7
Figuur 4	Kwartaalverloop van het bbp in volume .....	8
Figuur 5	Renteverschillen op overheidsobligaties t.o.v. Duitsland .....	9
Figuur 6	Verloop van de rentevoeten: eurozone en Verenigde Staten .....	10
Figuur 7	Kwartaalverloop van het Belgische bbp in volume .....	11
Figuur 8	Particuliere consumptie in volume .....	12
Figuur 9	Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote .....	12
Figuur 10	Bedrijfsinvesteringen in volume .....	13
Figuur 11	Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector .....	14
Figuur 12	Investeringen in woongebouwen in volume .....	14
Figuur 13	Uitvoer van goederen en diensten .....	16
Figuur 14	Inflatie: verloop op kwartaalbasis .....	17
Figuur 15	Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen .....	18
Figuur 16	Ontwikkeling van de loonquote .....	22
Figuur 17	Toegevoegde waarde, werkgelegenheid en productiviteit in de marktsector .....	23
Figuur 18	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad .....	25
Figuur 19	Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking .....	26

## Woord vooraf

Overeenkomstig de wet van 21 december 1994 heeft het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) de cijfers van de economische begroting meegedeeld aan de minister van Economie. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het wetenschappelijk comité en aan de raad van bestuur van het INR. Laatstgenoemde keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het wetenschappelijk comité heeft een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die gepubliceerd werden in deel 2 van de Nationale rekeningen 2011 ('Gedetailleerde rekeningen en tabellen'), alsook met de voornaamste aggregaten tot het tweede kwartaal van 2012.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op recente consensusvooruitzichten (The Economist) en kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die opgesteld werden door het Nederlandse Centraal Planbureau. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten, olieprijsen) werd afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten van eind augustus. De vooruitzichten voor België werden gegenereerd aan de hand van de jaar- en de kwartaalversie van het Modtrim-model, dat op het FPB werd ontwikkeld.

Deze vooruitzichten werden voltooid op 13 september 2012.

H. Bogaert

Commissaris van het Federaal Planbureau

R. Massant

Voorzitter van de Raad van Bestuur van het  
Instituut voor de Nationale Rekeningen

**Kerncijfers voor de Belgische economie***Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

	2010	2011	2012	2013
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2,7	0,2	-0,5	0,5
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,7	0,8	1,1	1,2
Bruto vaste kapitaalvorming	-1,4	4,1	0,2	0,6
Totaal van de nationale bestedingen	1,7	1,8	-0,3	0,6
Uitvoer van goederen en diensten	9,6	5,5	-0,9	2,0
Invoer van goederen en diensten	8,9	5,6	-1,1	1,9
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0,7	0,0	0,2	0,1
Bruto binnenlands product	2,4	1,8	-0,1	0,7
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2,2	3,5	2,9	1,8
Gezondheidsindex	1,7	3,1	2,7	1,9
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	-1,2	-0,8	-0,8	0,7
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	15,4	14,4	14,1	14,2
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	30,8	61,6	11,0	13,7
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard, jaargemiddelde)	8,3	7,2	7,2	7,4
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp)	1,4	-1,0	-1,1	-1,0
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	132,7	139,2	127,2	125,8
Korte rente (Euribor, 3 maanden) (%)	0,8	1,4	0,6	0,3
Lange rente (OLO, 10 jaar) (%)	3,4	4,2	3,0	2,5

## Samenvatting

De economische groei in de eurozone wordt sinds het tweede kwartaal van 2011 aangetast door de wereldwijde groeivertraging en – vooral – door de schuldencrisis. De economische activiteit daalde in het vierde kwartaal van 2011 en het tweede kwartaal van 2012. Binnen de eurozone zijn de groeiverschillen aanzienlijk. Een aantal landen kampt met een zware recessie en met ernstige budgettaire problemen, terwijl de economische activiteit in andere landen tot nog toe vrij goed heeft standgehouden. Tegenvallende vertrouwensindicatoren geven echter aan dat ook zij niet immuun zijn gebleven voor de aanhoudende onzekerheid over de toekomst van de eurozone en voor de verslechterde groeivoorzichten elders in de wereld. Daardoor zou de economie van de eurozone als geheel verder krimpen in het derde kwartaal, wat op jaarbasis resulteert in een negatieve volumegroei van -0,5 % in 2012.

Pas in de loop van 2013 zou de economische activiteit in de eurozone als geheel licht aantrekken, in navolging van de internationale conjunctuur en voor zover de eurocrisis geen uitbreiding neemt. Niettemin blijft de bbp-groei in 2013 beperkt tot 0,3 %.

Het internationaal scenario blijft uitermate onzeker. Vooral de doeltreffendheid waarmee de eurocrisis wordt bestreden zal bepalend zijn voor de ontwikkeling van het vertrouwen van beleggers, producenten en consumenten. Bijkomend vertrouwensverlies kan het basisscenario, nl. een voorzichtig herstel van de Europese economie, in het gedrang brengen.

De Belgische economie zou in 2012 een lichte krimp laten optekenen (-0,1 %), dit tegen de achtergrond van de ongunstige Europese conjunctuur en van de reeds genomen budgettaire maatregelen. Rekening houdend met de recente evolutie van het consumenten- en ondernemersvertrouwen, zou de economische activiteit zich, na een uitgesproken daling in het tweede kwartaal, stabiliseren in het derde kwartaal. Vanaf het vierde kwartaal van 2012 zou de bbp-groei geleidelijk aantrekken in het zog van een voorzichtige conjunctuuropleving in de eurozone, wat resulteert in een economische groei van 0,7 % in 2013.

De Belgische uitvoer leverde in het eerste kwartaal van 2011 nog een behoorlijke groeiprestatie, maar verloor daarna aan elan door de verslechtering van de internationale conjunctuur. Op jaarbasis kwam de uitvoergroei in 2011 nog uit op 5,5 %, maar voor 2012 wordt een terugval van 0,9 % verwacht. De uitvoer zou net zoals de buitenlandse afzetmarkten licht aantrekken vanaf het vierde kwartaal van 2012, wat resulteert in een gemiddelde uitvoergroei van 2 % in 2013. De lopende rekening van de betalingsbalans vertoont sinds 2011 een tekort als gevolg van de hoge olieprijs (uitgedrukt in euro) en de beperkte volumegroei van de uitvoer.

Het reëel beschikbaar gezinsinkomen nam vorig jaar af met 0,8 %. Die daling was grotendeels toe te schrijven aan een lager inkomen uit vermogen en aan de inflatieversnelling. De particuliere consumptie hield niettemin stand (+0,2 %) dankzij een beduidende terugval van de spaarquote. De koopkracht zou in 2012 verder afnemen (-0,8 %) door de zwakke conjunctuur en door de reeds genomen begrotingsmaatregelen en in 2013 een bescheiden groei laten optekenen (0,7 %). Het consumentenvertrouwen is sedert midden 2011 sterk afgenomen, vooral door de toegenomen vrees voor werkloosheid.

Daardoor zou de particuliere consumptie meer in lijn evolueren met het beschikbaar inkomen (-0,5 % in 2012 en +0,5 % in 2013).

De investeringen van de ondernemingen zetten van midden 2010 tot midden 2011 een sterke groeiprestatie neer. Daardoor kwam de jaargroei van de bedrijfsinvesteringen in 2011 uit op 8,6 %, ook al werd de investeringsactiviteit in de tweede jaarhalfte teruggeschroefd. Tegenvallende afzetperspectieven begonnen het ondernemersvertrouwen immers aan te tasten. In 2012 zouden de ondernemers behoedzaam blijven, al ontwikkelde hun investeringsactiviteit zich in het eerste semester gunstiger dan verwacht. Daardoor zouden de bedrijfsinvesteringen dit jaar een bescheiden groei van 0,9 % laten optekenen. In 2013 zouden de bedrijfsinvesteringen met 1,6 % aantrekken.

De gezinnen zouden in 2012 voor het tweede jaar op rij hun investeringen in woongebouwen fors terugschroeven (-3,8 %, na -5,3 % in 2011). De gunstige effecten van de tijdelijke btw-verlaging (2009-2010) zijn immers uitgedoofd, het reëel beschikbaar inkomen brokkelt in beide jaren af en de economische onzekerheid heeft het vertrouwen van de gezinnen aangetast. Geholpen door de momenteel gunstige financieringsvoorwaarden voor hypothecair krediet wordt in 2013 een bescheiden herneming van de gezinsinvesteringen verwacht van 1 %.

Rekening houdend met alle gekende maatregelen zou de jaarlijkse volumegroei van de overheidsconsumptie in 2012 en in 2013 beperkt blijven tot ruim 1 %. Het groeipad van de overheidsinvesteringen (5,3 % in 2011 en 8,4 % in 2012) wordt in belangrijke mate bepaald door infrastructuurwerken van de lokale overheid. In 2013 zouden de overheidsinvesteringen met ruim 8 % worden teruggeschroefd.

De binnenlandse werkgelegenheid nam in 2011 nog aanzienlijk toe. In jaargemiddelde termen bedroeg de nettostijging bijna 62 000 personen. Tegen de achtergrond van een zwakke conjunctuur in 2012 en een economische heropleving in 2013, is de werkgelegenheid in het eerste kwartaal van 2012 beginnen dalen en zou ze pas vanaf begin 2013 hernemen. In jaargemiddelde termen neemt de binnenlandse werkgelegenheid in 2012 toch nog toe met 11 000 personen omdat het kwartaalprofiel van 2011 zorgt voor een gunstig uitgangspunt en stijgt ze in 2013 met 13 700 personen. Bijna de helft van de netto-werkgelegenheidscreatie tijdens de jaren 2012-2013 is toe te schrijven aan een verdere toename van het aantal dienstenchequebanen.

De werkgelegenheid nam in 2011 sterker toe dan de beroepsbevolking, waardoor het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) gemiddeld met 26 000 afnam. Hun aantal zou dit jaar echter toenemen met 9 100 en volgend jaar met 24 000. De geharmoniseerde Eurostat-werkloosheidsgraad voor België stijgt daardoor van 7,2 % in 2011 tot 7,4 % in 2013.

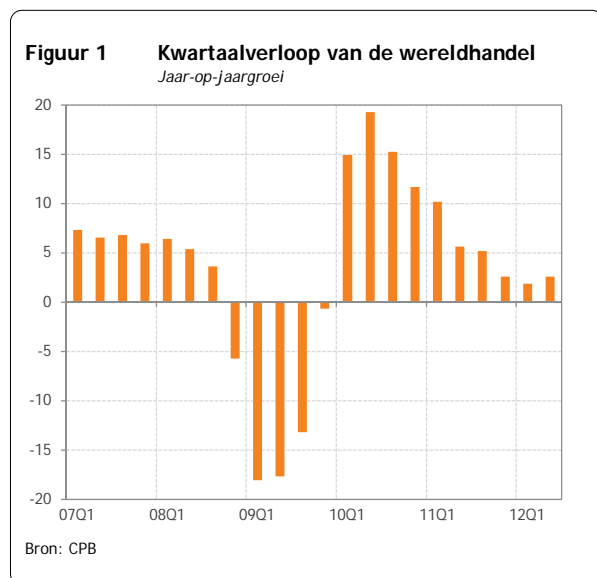
De Belgische inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, zou afkoelen van 2,9 % in 2012 tot 1,8 % in 2013. Die vertraging is grotendeels toe te schrijven aan een lichte daling van de prijs voor ruwe olie. Ook valt het opwaartse effect van enkele fiscale maatregelen op de inflatie in 2012 (bijna 0,2 procentpunt) weg uit de jaar-op-jaargroei van de consumptieprijzen begin 2013.



De toename van de gezondheidsindex, die niet beïnvloed wordt door het prijsverloop van benzine en diesel, zou 2,7 % bedragen in 2012 en 1,9 % in 2013. De huidige spilindex voor de overheidswedden en sociale uitkeringen (119,62) zou overschreden worden in november 2012. De volgende spilindex (122,01) wordt niet bereikt in 2013.

# 1. De internationale omgeving

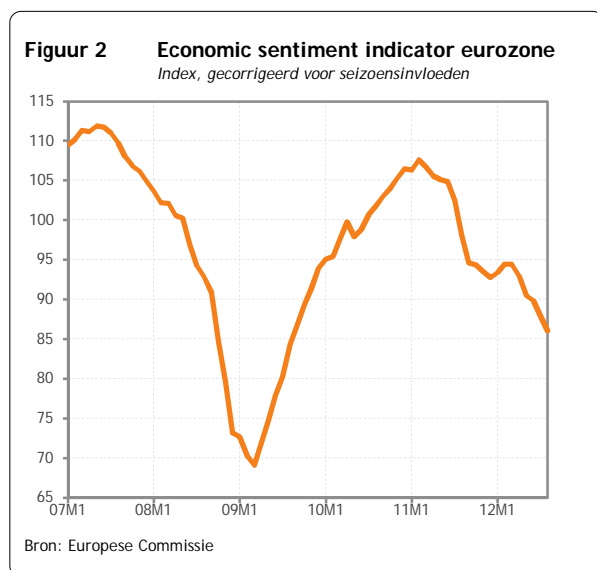
## 1.1. Evolutie van de wereldeconomie<sup>1</sup>



De groei van de *wereldeconomie* koelde sterk af in de loop van 2011, vooral onder invloed van de aanhoudende Europese schulden crisis. Die vertraging zette zich door in de eerste helft van 2012. Het restrictief budgettaire beleid, de onzekerheid over de toekomst van de eurozone en de daaruit voortvloeiende onrust op de financiële markten tastten het vertrouwen van consumenten en bedrijven aan. De Europese crisis weegt op de uitvoer van de vs en van de opkomende landen, die bovendien geconfronteerd worden met een verzwakking van de binnenlandse vraag. Het groei-profiel van de wereldeconomie weerspiegelt zich ook in de evolutie van de wereldhandel (zie fi-

guur 1), hoewel die laatste doorgaans gekenmerkt wordt door meer uitgesproken bewegingen. Diverse indicatoren wijzen op een verdere verzwakking van de groei van de wereldeconomie in de tweede helft van dit jaar.

Na een gemiddelde van 0,7 % per kwartaal in de tweede helft van 2011 vertraagde de *Amerikaanse bbp-groei* tot 0,4 % per kwartaal in de eerste helft van dit jaar. Dat was vooral te wijten aan een verminderde dynamiek van de bedrijfsinvesteringen. Tijdens de tweede helft van dit jaar wordt geen groeiversnelling verwacht. De beperkte werkgelegenheidscreatie, de zwakke inkomensgroei en de onzekerheid over toekomstige belastingverhogingen wegen op de particuliere consumptie en maken

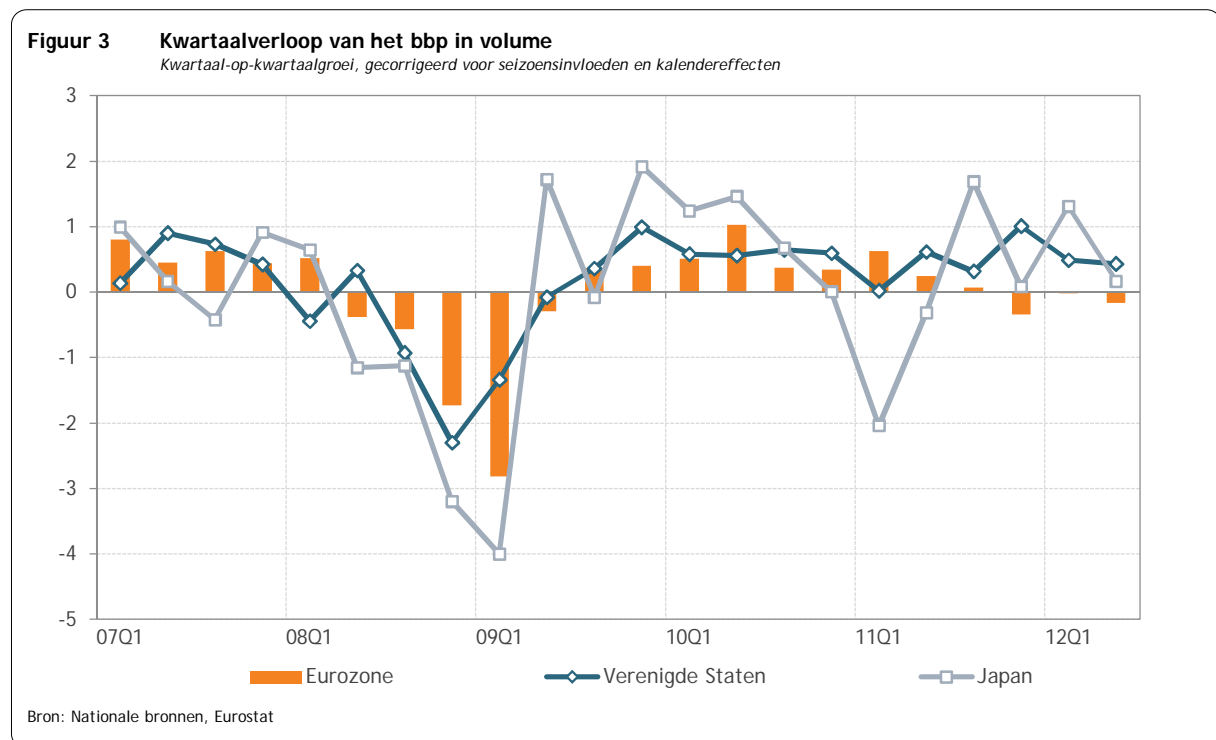


ook bedrijven terughoudend in hun investeringsprojecten. Dat wordt bevestigd door de bestellingen van kapitaalgoederen die de afgelopen maanden sterk terugvielen. Tegelijk ondervindt de uitvoer de gevolgen van de wereldwijde groeivertraging. Op jaarbasis zou de bbp-groei dit jaar beperkt blijven tot 2,1 % en volgend jaar uitkomen op 2 %.

Na een groei van 0,1 % en -0,3 % in de laatste twee kwartalen van vorig jaar, stabiliseerde de *economische activiteit in de eurozone* zich in het eerste kwartaal van 2012 en werd een nieuwe krimp opgetekend in het tweede kwartaal (-0,2 %). De

<sup>1</sup> De in dit hoofdstuk vermelde jaargroei cijfers voor het bbp in 2012 en 2013 zijn consensusvooruitzichten van The Economist (publicatie van 4 augustus 2012).

particuliere consumptie daalde gedurende drie opeenvolgende kwartalen door een combinatie van relatief hoge inflatie, besparingsmaatregelen en zwakke arbeidsmarktprestaties. Ook de investeringsgroei was in die periode negatief door de ongunstige afzetperspectieven en door de beperktere en duurdere toegang tot krediet in de problemlanden. Bovendien weegt de aanslepende eurocrisis nog steeds zwaar op het vertrouwen van consumenten en bedrijven. Dit zou resulteren in een negatieve bbp-groei voor de eurozone als geheel in de tweede helft van dit jaar. In de veronderstelling dat de schulden crisis niet escaleert, kan de economische activiteit geleidelijk hernemen in de loop van 2013 dankzij een afkoeling van de inflatie en een aantrekkende wereldeconomie. De economie van de eurozone zou dit jaar een krimp van 0,5 % laten optekenen en door een ongunstig overloopeffect een jaargroei van slechts 0,3 % in 2013.

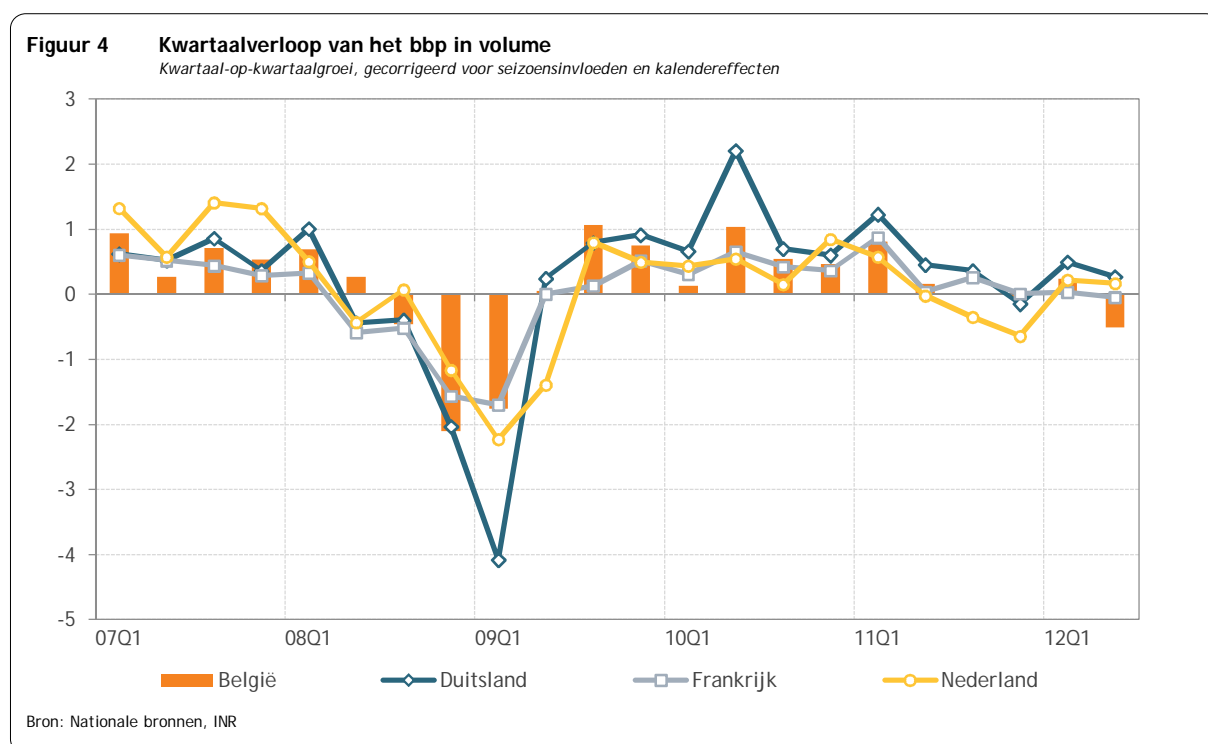


Na 1,3 % in het eerste kwartaal van 2012 viel de *Japane economische groei* terug tot 0,2 % in het tweede kwartaal onder invloed van een minder dynamische groei van de particuliere consumptie en de uitvoer. De uitvoergroei zal in de komende kwartalen verder afgeremd worden door de recessie in de eurozone, de sterke vertraging van de Chinese economie en de appreciatie van de yen. Bovendien neemt de positieve invloed op het bbp van de wederopbouw (na de aardbeving en tsunami van vorig jaar) af. Op jaarbasis zou de Japanse economische groei in 2012 uitkomen op 2,3 % en in 2013 vertragen tot 1,4 %.

De Chinese autoriteiten beoogden in 2011 de economische groei af te remmen om de vastgoedzeepbel te bedwingen en om de inflatie te laten afkoelen. Die vertraging heeft zich sterker doorgezet dan gepland, want in het tweede kwartaal van 2012 bedroeg de economische groei nog 7,6 % (jaar-op-jaar, t.o.v. 9,2 % in 2011). Vermoedelijk zullen de autoriteiten de groei opnieuw trachten op te drijven door middel van een versnelling van de kredietgroei en door grote infrastructuurwerken. Op jaarbasis zou de groei van de *Chinese economie* zowel in 2012 als in 2013 ongeveer 8 % bedragen.

## 1.2. Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners

De *Belgische economie* presteerde in het tweede kwartaal van 2012 beduidend slechter dan die van de buurlanden. De Belgische economische activiteit kromp (-0,5 %), terwijl ze nog licht toenam in Duitsland en Nederland en zich stabiliseerde in Frankrijk. In jaar-op-jaartermen valt de relatief goede groeiprestatie van Duitsland op (+1 %), vooral dankzij de gunstige situatie op de arbeidsmarkt die de particuliere consumptie ondersteunt. De Belgische jaar-op-jaargroei (-0,3 %) bleef ook achter op die van Frankrijk (0,3 %), maar overtrof die van de Nederlandse economie (-0,6 %), die lijdt onder een crisis op de woningmarkt. Overigens werden door de Belgische en Nederlandse overheden in die periode belangrijke besparingsmaatregelen genomen, wat minder het geval was in Frankrijk en Duitsland.



Na een periode van twee jaar van uitzonderlijke sterke groei, koelde de *Duitse economie* aanzienlijk af in de loop van 2011 in het zog van de forse vertraging van de wereldhandel. Na een kleine krimp in het vierde kwartaal van 2011, bleek de bbp-groei verrassend dynamisch in het eerste kwartaal van dit jaar (0,5 %), terwijl een beperkte afkoeling werd opgetekend in het tweede kwartaal (0,3 %). De terugval van het ondernemersvertrouwen en van de industriële bestellingen doen een stagnering of een licht negatieve groei vermoeden in de tweede jaarhelft. Niettemin zou Duitsland beter blijven presteren dan de meeste andere eurolanden. Op jaarbasis zou de bbp-groei in 2012 0,8 % bedragen en in 2013 aantrekken tot 1,1 %.

De *Franse economie* tekende de voorbije drie kwartalen een nulgroei op. In het tweede kwartaal van 2012 werd de daling van de particuliere consumptie en de zwakke uitvoer gecompenseerd door een forse bijdrage van de voorraadvorming. In de tweede jaarhelft zou de particuliere consumptie zwak blijven onder invloed van een matige inkomensgroei en een olopemde werkloosheid, terwijl de investeringen vermoedelijk dalen omwille van de tegenvallende vooruitzichten en de strengere kre-

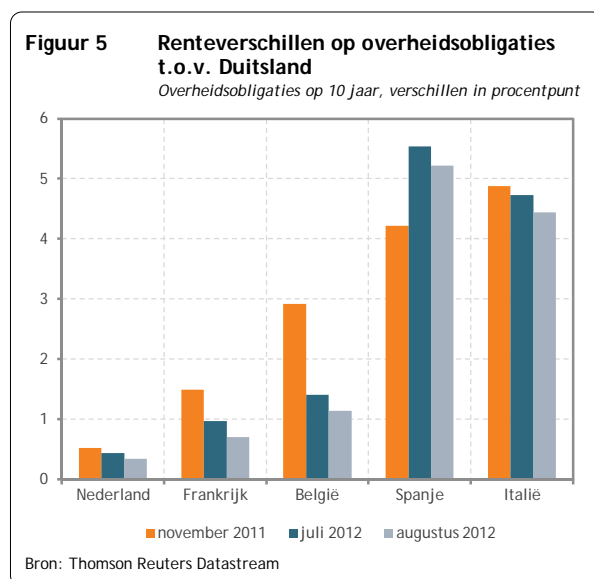
dietvoorwaarden. De bbp-groei zou pas in de loop van 2013 ondersteund worden door de buitenlandse vraag en daardoor op jaarbasis uitkomen op 0,6 %, na een groei van amper 0,2 % in 2012.

Met een groei van 0,2 % in het eerste en tweede kwartaal van 2012, liet de *Nederlandse economie* de recessie van de tweede helft van vorig jaar achter zich. De bbp-groei werd daarbij enkel ondersteund door de uitvoer, terwijl de binnenlandse vraag bijzonder zwak bleef presteren. De particuliere consumptie lijdt immers onder de negatieve inkomensgroei (vooral een gevolg van de besparingsmaatregelen van de overheid) en de fikse daling van de huizenprijzen, terwijl de investeringen al vijf opeenvolgende kwartalen een negatieve groei vertonen. Door de verzwakking van de buitenlandse vraag lijkt een nieuwe terugval van de economische activiteit dan ook moeilijk te vermijden in de tweede helft van 2012. Na een krimp van 0,8 % in 2012 zou de bbp-groei volgend jaar amper 0,5 % bedragen.

### 1.3. Evolutie op de financiële markten<sup>2</sup>

#### 1.3.1. Rentevoeten

De *Amerikaanse centrale bank* houdt sedert eind 2008 haar beleidsrente onveranderd tussen 0 en 0,25 %. De relatief gematigde groeivoorzichten maken een monetaire verstrakking op korte termijn weinig waarschijnlijk. De onzekerheid over de toekomst van de euro zorgde voor een toevloed van investeringen in Amerikaanse overheidsobligaties (die als een veilige haven beschouwd worden), waardoor ook de tienjaarsrente sterk is gedaald (tot minder dan 2 %).

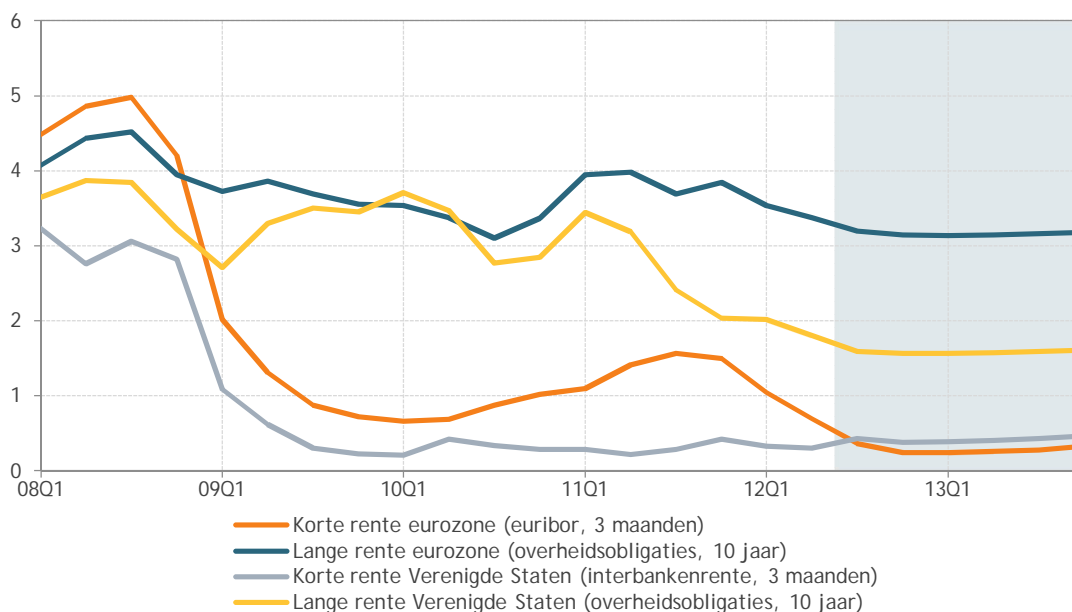


De *Europese centrale bank* verlaagde haar herfinancieringsrente in juli 2012 tot 0,75 %. Termijnmarkten rekenen op één bijkomende renteverlaging vóór het einde van het jaar. De gemiddelde tienjaarsrente van de eurozone schommelt sinds februari in een nauwe marge (tussen 3 en 3,5 %). Dat gemiddelde verbergt echter enorme verschillen. De langetermijnrente liep in juli op tot boven 7 % in Spanje en 6 % in Italië, terwijl de Duitse langetermijnrente een nieuw laagterecord boekte (1,2 %). Sindsdien zijn de verschillen wat afgenomen door de aankondiging van de ECB dat het onder bepaalde voorwaarden overheidsobligaties van eurolanden in nood zou opkopen om de financieringskosten van die landen terug te dringen.

Sedert het aantreden van een nieuwe Belgische regering eind vorig jaar werden belangrijke maatregelen genomen om het overheidstekort terug te dringen. Dat heeft geleid tot een aanzienlijke verbetering van het vertrouwen van investeerders in Belgisch overheidspapier, waardoor het verschil met de Duitse tienjaarsrente geleidelijk is afgenomen tot ongeveer 100 basispunten.

<sup>2</sup> Deze technische hypothesen zijn gebaseerd op de termijncersen van eind augustus 2012.

**Figuur 6 Verloop van de rentevoeten: eurozone en Verenigde Staten**  
Kwartaalgemiddelden in procent



Bron: Thomson Reuters Datastream, INR

### 1.3.2. Wisselkoersen

De sterke verzwakking van de Europese economische groei en de aanhoudende eurocrisis resulteerden in een depreciatie van de euro t.o.v. de dollar in de eerste helft van dit jaar. In juli werd een dieptepunt bereikt van 1,20 dollar per euro. Sedertdien won de euro terug wat terrein op de dollar doordat de onzekerheid rond het voortbestaan van de muntunie verminderde en door de verwachting dat de Amerikaanse centrale bank zou overgaan tot een nieuwe ronde van kwantitatieve versoepeling. De euro verloor dit jaar terrein tegenover zowat alle belangrijke munten, met uitzondering van de Zwitserse frank (als gevolg van interventies van de Zwitserse centrale bank). De nominale effectieve wisselkoers voor België (de gemiddelde wisselkoers van de euro t.o.v. de munten van onze belangrijkste handelspartners gewogen op basis van hun aandeel in de Belgische uitvoer) zou daardoor in 2012 met 1,6 % dalen en zich in 2013 nagenoeg stabiliseren (0,1 %).

### 1.4. Onzekerheden

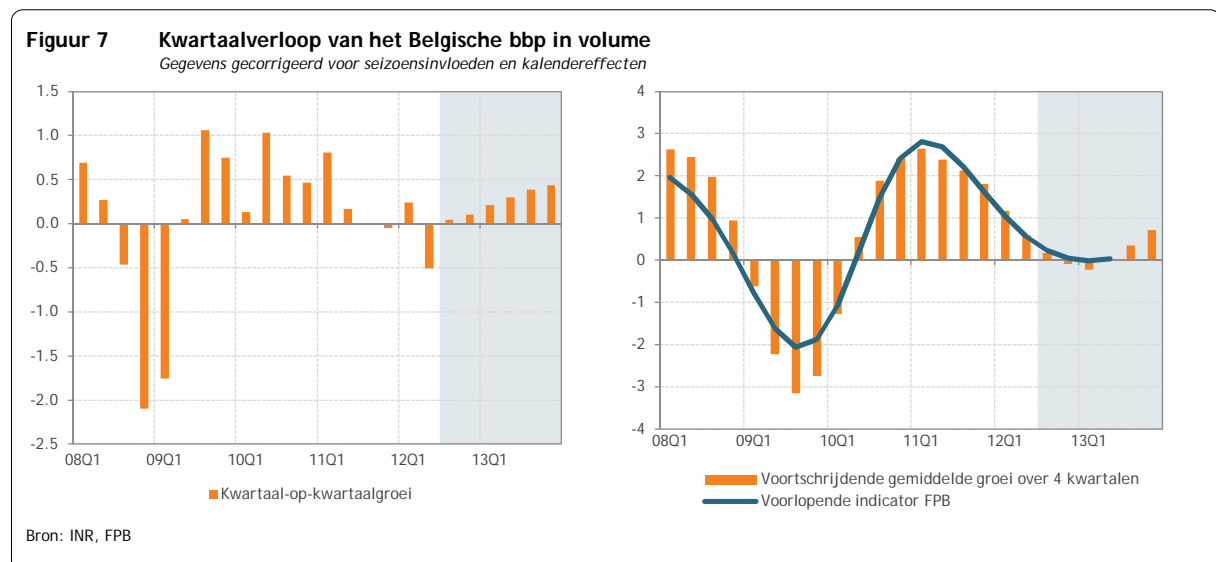
Meerdere factoren kunnen deze vooruitzichten in het gedrang brengen. Het voornaamste neerwaartse risico is een nieuwe escalatie van de eurocrisis, wat gepaard zou gaan met oplopende financieringskosten voor overheden en bedrijven en een algeheel vertrouwensverlies van ondernemers en consumenten. Een tweede risico is de budgettaire klif in de vs begin 2013, waar zonder nieuwe initiatieven een reeks van overheidsmaatregelen om de economie te stimuleren aflopen. Zonder politiek akkoord over minder drastische bezuinigingen kan de Amerikaanse economie in een recessie belanden. Verder zou een conflict in het Midden-Oosten kunnen leiden tot een langdurige hausse van de olieprijs. Ten slotte blijft de vrees bestaan voor een harde landing van de Chinese economie. Omgekeerd kunnen een forsere daling van de olieprijs en een snellere oplossing van de eurocrisis leiden tot positieve vertrouwenseffecten en een sterker dan verwachte economische heropleving.

## 2. Het bbp en zijn belangrijkste bestedingscomponenten

### 2.1. Economische groei

De Belgische economische groei zette in het eerste kwartaal van 2011 nog een sterke prestatie neer (0,8%), maar koelde daarna sterk af in navolging van de internationale conjunctuur. In het tweede kwartaal werd nog een bescheiden groei opgetekend (0,2%), maar de economische activiteit viel stil in de tweede jaarhelft. Op jaarbasis kwam de economische groei uit op 1,8%.

De Belgische economie zou in 2012 een lichte krimp laten optekenen (-0,1%), dit tegen de achtergrond van de ongunstige Europese conjunctuur en van de reeds genomen budgettaire maatregelen. Rekening houdend met de recente evolutie van het consumenten- en ondernemersvertrouwen, zou de economische activiteit zich, na een uitgesproken daling van 0,5% in het tweede kwartaal, stabiliseren in het derde kwartaal. Daarna zou de bbp-groei geleidelijk aantrekken (tot 0,4% per kwartaal in de tweede helft van 2013) in het zog van een voorzichtige conjunctuuropleving in de eurozone. Op jaarbasis resulteert dat in een economische groei van 0,7% in 2013.



### 2.2. Consumptieve bestedingen van de particulieren

Het reëel beschikbaar gezinsinkomen daalde in 2011 voor het tweede jaar op rij (-0,8%, na -1,2% in 2010). In beide jaren bleef de indexering van lonen en sociale uitkeringen duidelijk achter op de inflatie<sup>3</sup>. Bovendien steeg het totaalbedrag aan personenbelastingen in reële termen aanzienlijk in 2010 door het inperken van de Vlaamse jobkorting<sup>4</sup>, de versnelde inkohiering in 2009<sup>5</sup> en – in mindere mate – een

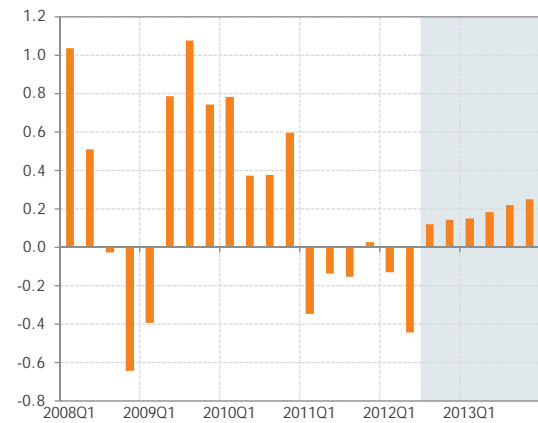
<sup>3</sup> Zie tabel B.4 in de bijlage.

<sup>4</sup> In 2011 werd de Vlaamse jobkorting helemaal afgeschaft.

<sup>5</sup> Aangezien de kohieren gemiddeld genomen negatief zijn (i.e. een terugbetaling van de overheid aan de gezinnen), veroorzaakt een versnelde inkohiering van de personenbelastingen een eenmalige daling van het niveau van de netto betaalde belastingen door de gezinnen. Daardoor heeft het versnellen van het inkohieren in het jaar t een neerwaarts effect op de groei van de belastingen op inkomen en vermogen in het jaar t, maar een opwaarts effect op de groei in het jaar t+1.

indexeringseffect<sup>6</sup>. Het reëel inkomen van de zelfstandigen en de inkomsten uit vermogen lieten vooral in 2011 een uitgesproken daling optekenen. De particuliere consumptie boekte niettemin een stevige groei van 2,7 % in 2010 en hield, althans in jaargemiddelde termen, ook in 2011 stand (0,2 %), wat in beide jaren gepaard ging met een beduidende terugval van de spaarquote (in 2011 lag de spaarquote bijna 4 procentpunt lager dan in 2009). De consumptiegroei in 2011 wordt echter volledig verklaard

**Figuur 8 Particuliere consumptie in volume**  
Gegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten



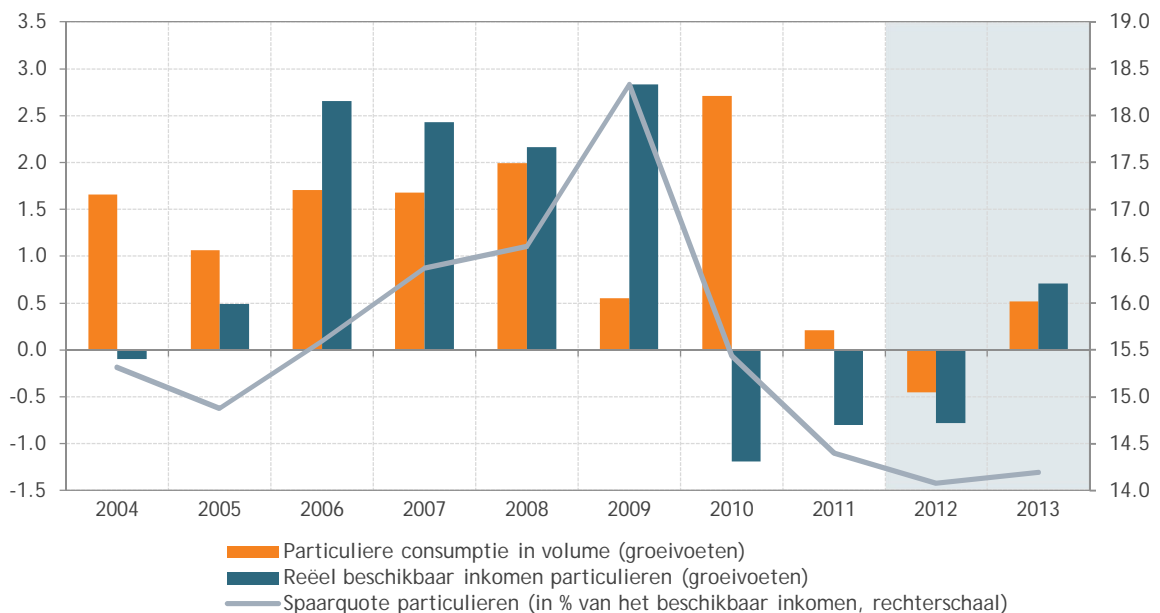
Bron: INR, FPB

door een positief overloopeffect uit 2010, want op kwartaalbasis daalden de consumptieve bestedingen in de loop van 2011. Het consumentenvertrouwen viel in de loop van dat jaar sterk terug, vooral door de toegenomen vrees voor werkloosheid.

De koopkracht zou in 2012 verder afnemen (-0,8 %) door de zwakke conjunctuur en door de reeds genomen begrotingsmaatregelen, die de toename van de sociale uitkeringen afremmen en de belastingen op inkomen en vermogen verhogen. Ook blijft de indexering van lonen en uitkeringen beperkt in vergelijking met de inflatie door de verdere toename van de olieprijsen in euro – al is het

verschil minder groot dan in de twee voorgaande jaren – en daalt het reëel inkomen uit vermogen verder door de dalende rentevoeten. Ten slotte heeft de versnelde inkohiering in 2011 een opwaarts effect op de groeivoet van de betaalde personenbelastingen in 2012 (cf. supra).

**Figuur 9 Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote**



Bron: INR, FPB

<sup>6</sup> Doordat de inflatie in 2009 licht negatief was, werden de barema's voor de personenbelasting niet geïndexeerd begin 2010, terwijl de lonen in de loop van 2010 wel toenamen.

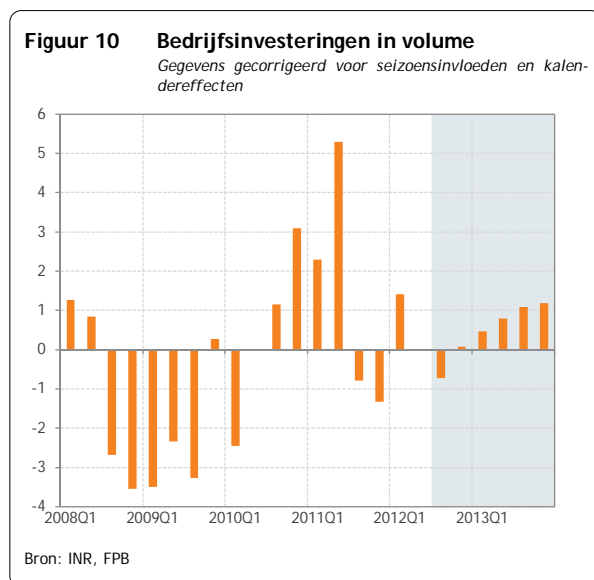


In 2013 daarentegen overtreft de indexering van lonen en sociale uitkeringen de inflatie. Bovendien wordt voor dat jaar een sterkere toename van de bruto-uurlonen vóór indexering verondersteld (0,5 %) dan in de drie voorgaande jaren (gemiddelde jaarlijkse groei van 0,2 %) op basis van een nominale uurloonkostenstijging die overeenstemt met het gemiddelde van de drie belangrijkste handelspartners<sup>7</sup>. De beperkte economische groei in 2013 leidt echter tot een bescheiden werkgelegenheidsgroei, waardoor het reëel beschikbaar inkomen in 2013 slechts met 0,7 % zou toenemen.

Door het sterk afgenomen consumentenvertrouwen zou de spaarquote in 2012 en 2013 nauwelijks verder dalen en bijgevolg een beperktere rol spelen als buffer tegen inkomensschommelingen. De particuliere consumptie zou daardoor meer in lijn evolueren met het beschikbaar inkomen en slechts geleidelijk heropleven (-0,5 % in 2012 en +0,5 % in 2013).

### 2.3. Bedrijfsinvesteringen

In de nasleep van de financiële crisis vielen de investeringen van de ondernemingen voor het eerst sinds de eerste helft van de jaren 90 terug met meer dan 10 %. Van midden 2010 tot midden 2011 zetten



de bedrijfsinvesteringen een sterke groeiprestatie neer. Door de economische heropleving verbeterde de rendabiliteit van de ondernemingen en lag de industriële capaciteitsbezettingsgraad in die periode boven zijn langetermijngemiddelde<sup>8</sup>. De investeringsactiviteit verminderde opnieuw in de tweede helft van 2011 doordat de tegenvallende afzetperspectieven het ondernemersvertrouwen aantastten. Op jaarbasis boekten de bedrijfsinvesteringen vorig jaar niettemin een robuuste groei van 8,4 %.

In 2012 zouden de ondernemers behoedzaam blijven, al namen hun investeringen opnieuw wat toe in het eerste semester. Voor de tweede helft

van dit jaar wordt een al bij al matige terugval verwacht. De industriële capaciteitsbezettingsgraad is momenteel weliswaar gedaald, maar ligt niet ver onder zijn langetermijngemiddelde<sup>9</sup>. Bovendien zou de economische activiteit niet verder dalen na het tweede kwartaal. Ten slotte doet de NBB-voorjaarsenquête 2012 over de investeringen in de verwerkende nijverheid een eerder sterke investeringsgroei vermoeden in die sector<sup>10</sup>. Tegen die achtergrond zouden de bedrijfsinvesteringen in 2012 een bescheiden jaargroei van 0,9 % laten optekenen.

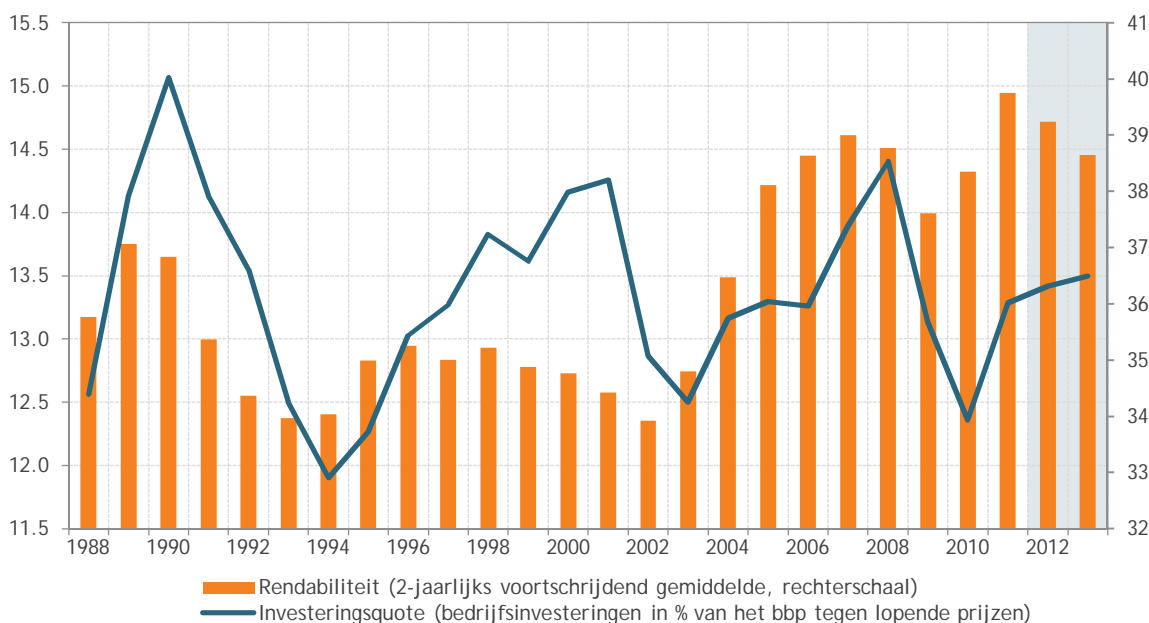
<sup>7</sup> Zie paragraaf 3.3.1.

<sup>8</sup> De industriële capaciteitsbezettingsgraad bedroeg in die periode gemiddeld 80,2 % t.o.v. een langetermijngemiddelde van 79 %.

<sup>9</sup> De industriële capaciteitsbezettingsgraad bedroeg nog ruim 77 % in het tweede kwartaal van 2012.

<sup>10</sup> De NBB-voorjaarsenquête in de verwerkende nijverheid voorziet voor dit jaar een toename van 16,8 % in nominale termen. Die groeivoet werd neerwaarts herzien t.o.v. de najaarsenquête 2011, maar blijft aanzienlijk gegeven de heersende economische onzekerheid.

**Figuur 11** Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector



Bron: INR, FPB

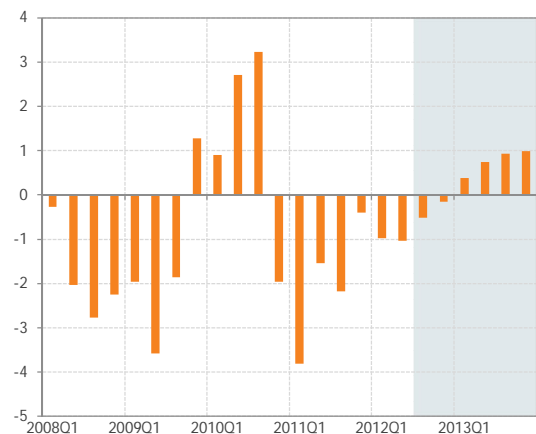
Naarmate de economische activiteit in 2013 herneemt, zouden ook de bedrijfsinvesteringen aantrekken, zij het in bescheiden mate. De weinig krachtige herneming zou immers niet tot een forse toename van de capaciteitsbezettingsgraad leiden. Samen met een lagere rendabiliteit blijft de jaargroei van de bedrijfsinvesteringen daardoor beperkt tot 1,6 %. Het aandeel van de bedrijfsinvesteringen in het bbp (in lopende prijzen) stijgt dan ook nauwelijks, nl. van 13,3 % in 2011 tot 13,5 % in 2013.

## 2.4. Investerings in woongebouwen

De gezinnen schroefden hun investeringen in woongebouwen fors terug van begin 2008 tot het derde kwartaal van 2009. In de vier daaropvolgende kwartalen liet de woningbouw positieve groeivoeten

**Figuur 12** Investerings in woongebouwen in volume

Gegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten



Bron: INR, FPB

optekenen onder impuls van de lage hypothecaire rente en de btw-verlaging voor projecten ingediend vóór april 2010. Op jaarbasis stegen de gezinsinvesteringen in woongebouwen daardoor met 3,1 % in 2010, na een krimp van resp. 2,7 % en 8,6 % in 2008 en 2009.

Na die herstelbeweging viel de woningbouwactiviteit in 2011 opnieuw sterk terug (-5,3 %) doordat de rentetarieven geleidelijk aantrokken, de gunstige effecten van de tijdelijke btw-verlaging uitdoefden en de economische onzekerheid het vertrouwen van de gezinnen aantastte. Die negatieve tendens zette zich voort in de eerste helft van 2012. Pas in de loop van volgend jaar zouden de

investeringen in woongebouwen opnieuw aanknopen met licht positieve groei, ondersteund door gunstige financieringsvoorwaarden (lage rentevoeten) en door de bescheiden toename van het beschikbaar gezinsinkomen. Op jaarbasis betekent dat nog een aanzienlijke volumedaling in 2012 (-3,8 %), gevolgd door een groei van slechts 1 % in 2013.

Het aandeel van de gezinsinvesteringen in het bbp (in lopende prijzen) zou in 2012 en in 2013 terugvallen tot 5,5 %, wat overeenkomt met het gemiddelde van de voorbije 20 jaar.

## 2.5. Overheidsconsumptie en -investeringen

Rekening houdend met de tot dusver gekende maatregelen zou de jaarlijkse volumegroei van de overheidsconsumptie in de periode 2012-2013 gemiddeld 1,1 % bedragen, t.o.v. gemiddeld 0,8 % in 2010-2011. Die lichte groeiversnelling is grotendeels toe te schrijven aan de sociale uitkeringen in natura<sup>11</sup> en aan de (niet verder dalende) netto-aankoop van goederen en diensten, terwijl de gemiddelde volumegroei van de overheidslonen<sup>12</sup> nauwelijks verschilt tussen beide periodes.

Het groeipad van de overheidsinvesteringen (5,3 % in 2011 en 8,4 % in 2012) wordt in belangrijke mate bepaald door infrastructuurwerken van de lokale overheid. In 2013 zouden de overheidsinvesteringen met ruim 8 % worden teruggeschoefd.

## 2.6. Voorraadwijzigingen

De bedrijven versnelden hun voorraadopbouw in 2011 voor het tweede jaar op rij, wat resulteerde in een positieve bijdrage van de voorraadvorming tot de bbp-groei van 0,6 procentpunt. Uit de maandelijkse conjunctuurenquête van de NBB blijkt dat het aantal ondernemers dat zijn voorraden als te hoog bestempelt sterk steeg in de tweede helft van vorig jaar, maar in de loop van 2012 opnieuw is afgenomen. Tegen die achtergrond leverden de voorraadveranderingen in de eerste helft van 2012 een negatieve bijdrage tot de bbp-groei en wordt voor de komende kwartalen een nulbijdrage van de voorraadveranderingen vooropgesteld. Op jaarbasis resulteert dat in een negatieve bijdrage van 0,4 procentpunt tot de economische groei in 2012 en tot een quasi-nulbijdrage in 2013 (-0,1 procentpunt door een licht negatief overloopeffect).

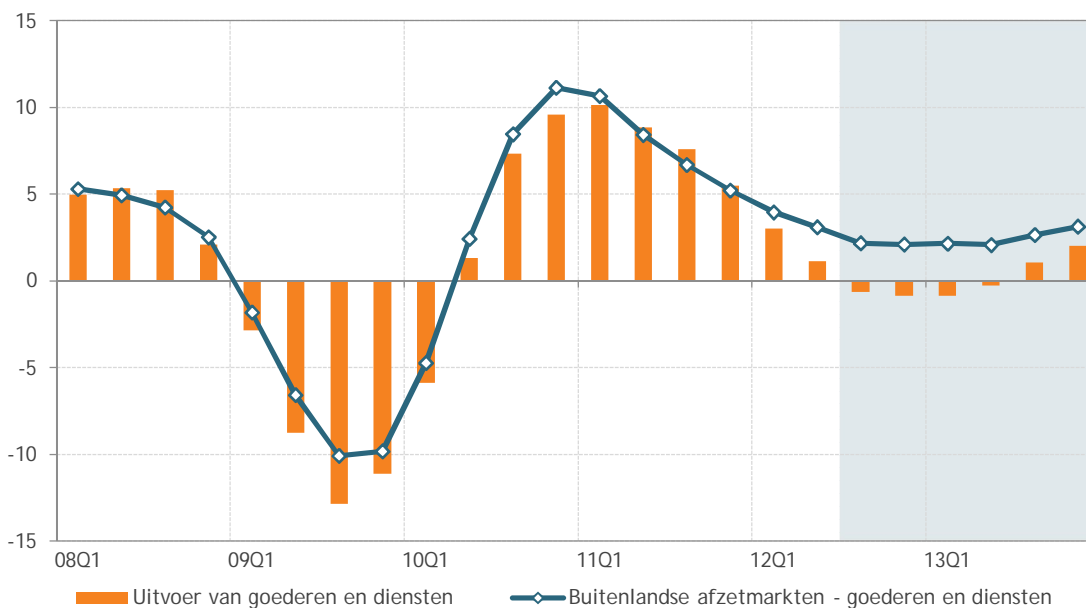
## 2.7. Uitvoer en invoer

De groei van de buitenlandse afzetmarkten van België koelde in lijn met het profiel van de wereldhandel fors af in de loop van 2011. Na een heropflakking in het eerste kwartaal van dit jaar, viel de groei opnieuw sterk terug. Pas vanaf het vierde kwartaal van 2012 zou de groei van de buitenlandse afzetmarkten terug aantrekken en eind 2013 in de buurt van zijn langetermijngemiddelde uitkomen. Door een ongunstig overloopeffect zou de jaargroei in 2013 echter beperkt blijven tot 3,1 %, slechts iets meer dan in 2012 (2,1 %). De effectieve wisselkoers voor België zou in 2012 met 1,6 % depreciëren en zich nagenoeg stabiliseren in 2013 (0,1 %).

<sup>11</sup> Sociale uitkeringen in natura bestaan hoofdzakelijk uit uitgaven voor gezondheidszorg.

<sup>12</sup> Het begrip overheidslonen dient hier in ruime zin begrepen te worden (met inbegrip van de toegerekende sociale bijdragen die o.m. de ambtenarenpensioenen bevatten).

**Figuur 13** Uitvoer van goederen en diensten  
Voortschrijdende gemiddelde groei over 4 kwartalen



Bron: INR, FPB

De Belgische uitvoergroei vertraagde sterk in de loop van 2011 als gevolg van de verslechtering van de internationale conjunctuur. In het vierde kwartaal viel er zelfs een aanzienlijke uitvoerdaling te noteren. De uitvoer verstevigde in het eerste kwartaal van 2012, maar daalde opnieuw in het tweede kwartaal. Vanaf het vierde kwartaal zou de uitvoergroei geleidelijk aantrekken in het zog van de heropleving van de buitenlandse afzetmarkten. Door het ongunstige startpunt zou de uitvoergroei in 2013 op jaarbasis beperkt blijven tot 2 %, na een krimp van 0,9 % in 2012. In lijn met de daling van de finale vraag (binnenlandse vraag plus uitvoer) zou de invoergroei -1,1 % bedragen in 2012 en volgend jaar licht aantrekken (1,9 %).

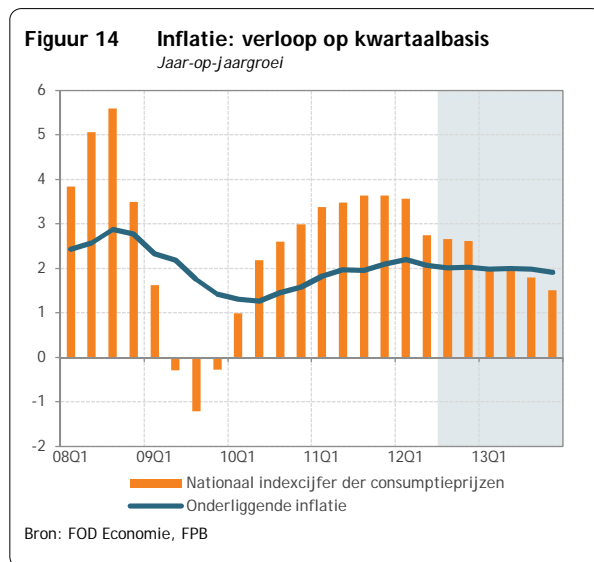
De internationale prijzen zonder energie, uitgedrukt in euro, zouden dit jaar toenemen met 2,3 % (vooral onder invloed van de depreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro) en met 2 % in 2013. Door de stijging van de olieprijs (+10 % uitgedrukt in euro) zou de toename van de Belgische invoerprijzen dit jaar 2,6 % bedragen en volgend jaar uitkomen op 1,8 %. Doordat olieproducten een minder belangrijk aandeel hebben in de Belgische uitvoer dan in de invoer, reageren de uitvoerprijzen minder sterk op olieprijsbewegingen dan de invoerprijzen. De uitvoerprijzen nemen in 2012 dan ook minder sterk toe dan de invoerprijzen, wat resulteert in een ruilvoetverlies. In 2013 zou een lichte ruilvoetwinst (+0,1 %) opgetekend worden als gevolg van een bescheiden olieprijsdaling.

De lopende rekening van de betalingsbalans vertoont sinds 2011 een tekort van ongeveer 1 % van het bbp als gevolg van de hoge olieprijs (uitgedrukt in euro) en de beperkte volumegroei van de uitvoer.

### 3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

#### 3.1. Binnenlands prijsverloop

Terwijl de Belgische inflatie<sup>13</sup> op jaarbasis nog -0,1 % bedroeg in 2009, liep ze op tot 2,2 % in 2010 en tot 3,5 % in 2011. Die toename wordt vooral verklaard door het prijsverloop van de energieproducten, dat sterk afhangt van de noteringen op de internationale grondstoffenmarkten. Zo steeg de prijs voor een vat Brentolie uitgedrukt in euro met meer dan 30 % per jaar in 2010 en 2011, terwijl in 2009 nog een daling van ruim 30 % werd opgetekend. Tijdens de eerste helft van 2012 evolueerde de inflatie in neerwaartse lijn, nl. van 3,6 % in januari tot 2,3 % in juni. Ook die afkoeling hangt nauw samen met de energieprijzen. De jaar-op-jaargroei van de Brentprijs in euro viel immers terug van 19 % in januari tot -4 % in juni.



De onderliggende inflatie<sup>14</sup> nam sterk toe van midden 2010 tot begin 2012. Dat was in belangrijke mate te wijten aan de (vertraagde) doorsijpeling van de olieprijsstijging in de prijzen van andere goederen en diensten. Daarnaast werd de onderliggende inflatie ook beïnvloed door de loonkosten per eenheid product, waarvan de jaar-op-jaargroei duidelijk herneemt sinds midden 2010. Die versnelling heeft zowel te maken met het effect van de hogere inflatie op de loonindexering als met de conjunctuurgebonden daling van de productiviteitsgroei. Vanaf midden 2012 zou de groei van de loonkosten per eenheid product geleidelijk dalen als gevolg van een beperk-

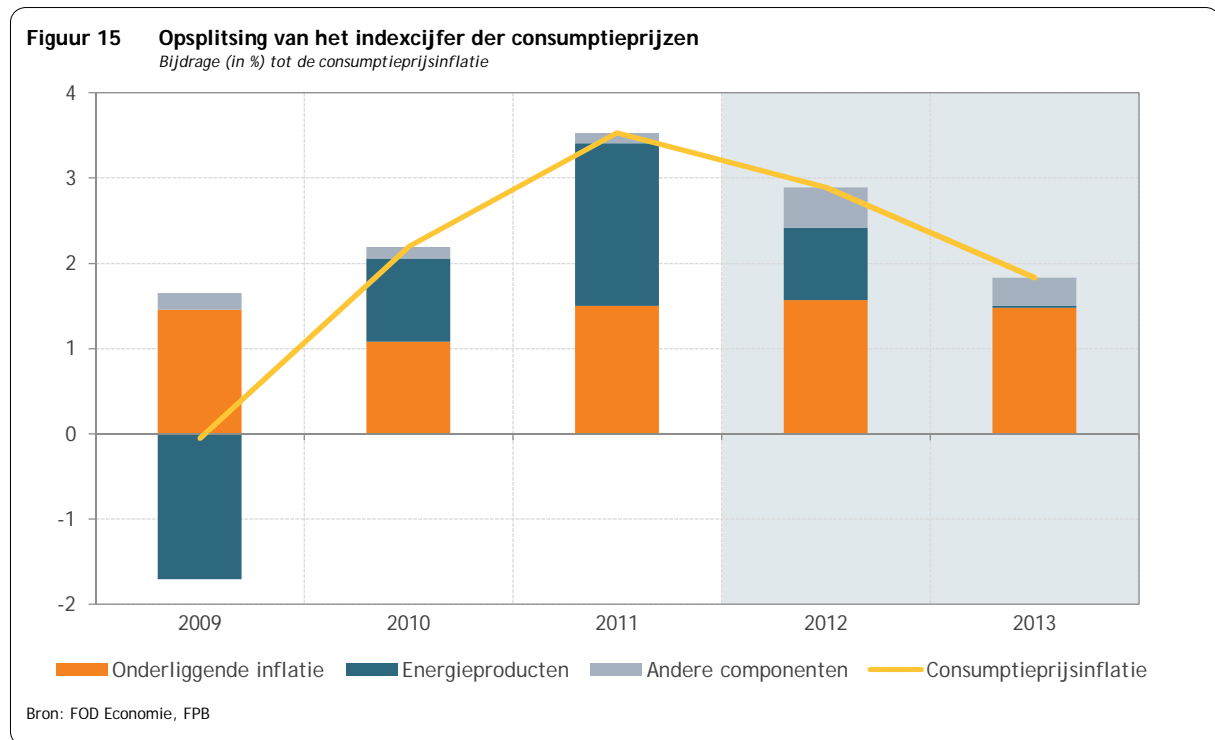
tere loonindexering en een bescheiden herneming van de productiviteit. Samen met een kleine daling van de olieprijsen in de loop van 2013 zou dat leiden tot een lichte terugval van de onderliggende inflatie.

In 2012 zou de inflatie uitkomen op 2,9 %, d.i. een daling van 0,6 procentpunt tegenover 2011. De inflatieafkoeling is uitsluitend te danken aan minder uitgesproken prijsstijgingen voor energieproducten, waardoor de bijdrage van de energieproducten tot de totale inflatie afneemt met ruim 1 procentpunt. De olieprijs uitgedrukt in euro zou dit jaar slechts met 10 % toenemen (na meer dan 30 % in 2011). Die toename wordt uitsluitend verklaard door de depreciatie van de euro tegenover de dollar aangezien de olieprijs uitgedrukt in dollar zich (jaargemiddeld) nagenoeg stabiliseert op iets meer 110 dollar per vat. Daarnaast wordt de evolutie van de gas- en elektriciteitsprijzen neerwaarts beïnvloed

<sup>13</sup> De inflatie wordt gemeten als de jaar-op-jaargroei van het nationaal indexcijfer der consumptieprijzen (NICP).

<sup>14</sup> De onderliggende inflatie wordt berekend door het NICP te zuiveren voor de impact van prijsveranderingen van administratieve aard en het prijsverloop van traditioneel sterk volatiele componenten. Daarom worden het effect van btw-wijzigingen, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting en het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcoholhoudende dranken, vleesproducten en verse groenten en fruit uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie.

door enkele maatregelen. Ten eerste mogen de gas- en elektriciteitsprijzen per leverancier van april tot december 2012 niet hoger liggen dan hun niveau van eind maart<sup>15</sup>. Neerwaartse prijsaanpassingen zijn dus wel toegelaten, maar de prijzen zijn bij de meeste leveranciers ongewijzigd gebleven tijdens het tweede kwartaal, wat impliceert dat hogere prijzen werden vermeden. Ten tweede werden enkele toeslagen op gas en elektriciteit dit jaar<sup>16</sup> verminderd.



De neerwaartse impact van de energieprijzen op de inflatie in 2012 wordt deels tenietgedaan door enkele andere factoren die de bijdrage van de 'andere componenten' tot de inflatie doen toenemen. In het kader van de begrotingsopmaak voor 2012 werd beslist om notarissen en gerechtsdeurwaarders te onderwerpen aan de btw, om de btw-voet op digitale televisie te verhogen van 12 tot 21 % en om de accijnzen op tabaksproducten te verhogen. Die maatregelen hebben een opwaartse impact van ongeveer 0,2 procentpunt op de inflatie in 2012. Daarnaast zouden de prijzen voor verse groenten en fruit dit jaar opnieuw toenemen, na een daling in 2011.

De inflatie zou volgend jaar verder afnemen tot 1,8 % ten gevolge van een beperkte daling van de onderliggende inflatie, het wegvallen van het opwaarts effect van de begrotingsmaatregelen op de inflatie en de nulbijdrage van de energieproducten tot de inflatie (na een bijdrage van 0,8 procentpunt in 2012). Het dient te worden opgemerkt dat het prijsverloop van elektriciteit en aardgas vanaf januari 2013 op dit ogenblik bijzonder moeilijk te voorspellen is. Momenteel loopt er immers een procedure waarbij de energieleveranciers de tarifieringsformules die in werking treden vanaf begin 2013 ter goedkeuring moeten voorleggen aan de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (CREG). Tegen die achtergrond is het zeer waarschijnlijk dat de parameters die het prijsverloop van elektriciteit en gas bepalen bij heel wat leveranciers aangepast zullen worden. In deze vooruitzichten wordt verondersteld

<sup>15</sup> Zie de Wet houdende diverse bepalingen (I), B.S. 30 maart 2012, blz. 20537-20557.

<sup>16</sup> Concreet gaat het over een vermindering van de federale bijdrage op elektriciteit en van de toeslag beschermde klanten en de federale bijdrage op aardgas.

dat de huidige parameters opnieuw worden toegepast in 2013 (dus na de hoger vermelde bevrozing van de prijzen) en dat er geen inhaalbeweging gebeurt indien blijkt dat de prijzen in december 2012 hoger waren geweest zonder bevrozing.

De gezondheidsindex houdt geen rekening met het prijsverloop van alcoholhoudende dranken, tabaksproducten, benzine en diesel en wordt dus minder sterk beïnvloed door olieprijsbewegingen dan het NICP. Bijgevolg zou de groei van de gezondheidsindex iets lager uitkomen dan de groei van het NICP in 2012 (2,7 % t.o.v. 2,9 %) en iets hoger in 2013 (1,9 % t.o.v. 1,8 %).

### **3.2. Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen**

De spilindex voor de overheidssector werd laatst overschreden in januari 2012. Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de spilindex (die momenteel 119,62 bedraagt) overschreden worden in november 2012. Als gevolg daarvan zouden de sociale uitkeringen in december 2012 en de lonen en wedden van het overheidspersoneel in januari 2013 met 2 % aangepast worden aan de toegenomen levensduurte. De volgende spilindex (122,01) zou niet bereikt worden in 2013.

### **3.3. Loonontwikkeling in de marktsector**

#### **3.3.1. Ontwikkeling van de loonkosten**

In het interprofessioneel akkoord voor de periode 2009-2010 werd bepaald dat de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak aanleiding mochten geven tot een nettoloonsverhoging bovenop de indexering en baremieke verhogingen van maximaal 250 euro per voltijdse werknemer tegen 2010. Die bepalingen impliceerden een gecumuleerde groei van de bruto-uurlonen vóór indexering van 0,6 %. Op basis van de beschikbare gegevens in de nationale rekeningen bedraagt de (gecumuleerde) groei van de nominale uurloonkosten 3,4 % tijdens de jaren 2009-2010. De bruto-uurlonen vóór indexering bleven ver onder de norm van het interprofessioneel akkoord en lieten een (gecumuleerde) daling van 0,3 % optekenen. De indexering weerspiegelt de evolutie van de gezondheidsindex met vertraging: terwijl de indexering in 2009 nog aanzienlijk was (2,7 %) als gevolg van de sterke prijsstijgingen in 2008, weerspiegelde de beperkte indexering in 2010 (0,5 %) de zwakke groei van de gezondheidsindex in 2009. De werkgeversbijdragen leverden in 2009 een positieve bijdrage tot de groei van de loonkosten als gevolg van een terugval in de bijdrageverminderingen (zie paragraaf 3.3.2) en een conjunctuurgebonden toename van het bedrag aan ontslagpremies die de toegerekende werkgeversbijdragen de hoogte induwde. In 2010 groeiden de totale werkgeversbijdragen in lijn met de brutolonen.

Overeenkomstig de wet van 26 juli 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen sloten de sociale partners midden januari 2011 een ontwerp van interprofessioneel akkoord voor de periode 2011-2012. Dat ontwerp werd niet goedgekeurd door alle sociale partners, maar de regering besloot het uit te voeren. Naar aanleiding daarvan trad op 1 april 2011 een Koninklijk Besluit in werking dat bepaalt dat de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak enkel in 2012 aanleiding mogen geven tot een beperkte loonsverhoging (0,3 %)

bovenop de loonindexering. Dat betekent dat de loonnorm in 2011 en 2012 niet indicatief, maar bindend is voor alle partijen.

**Tabel 1 Opbouw van de uurloonkosten in de marktsector**  
Bijdragen in procentpunt aan de groei van de nominale uurloonkosten

	2009	2010	2011	2012	2013
Interprofessioneel akkoord <sup>a</sup>					
Groei nominale uurloonkosten					
- Indexering					
- Bruto-uurlonstijging vóór indexering <sup>b</sup>		0,6	0,0	0,3	
Realisaties/vooruitzichten					
Groei nominale uurloonkosten	2,6	0,8	2,2	3,2	2,5
- Indexering	2,7	0,5	2,5	2,8	2,0
- Bruto-uurlonstijging vóór indexering <sup>b</sup>	-0,6	0,2	0,1	0,2	0,5
- Totale werkgeversbijdragen <sup>c</sup>	0,5	0,0	-0,4	0,2	0,0

a. Periodes 2009-2010 en 2011-2012

b. Conventionele loonstijgingen vóór indexering plus loondrift

c. Wettelijke, extralegale en toegerekende werkgeversbijdragen

Zoals opgelegd stabiliseerden de conventionele lonen zich in 2011. Toch namen de bruto-uurlonen vóór indexering licht toe (0,1 %) door een licht positieve loondrift<sup>17</sup>. Op basis van de evolutie van de conventionele lonen tijdens de eerste helft van dit jaar, wordt een toename van de brutolonen per gewerkt uur vóór indexering van 0,2 % verwacht. Door de gebruikelijke vertraging van de loonindexering t.o.v. de evolutie van de gezondheidsindex, zou de loonindexering in 2011 lager en in 2012 iets hoger uitkomen dan de groei van de gezondheidsindex. Zowel in 2011 als in 2012 zouden de werkgeversbijdragen in strikte zin<sup>18</sup> sneller groeien dan de brutoloonmassa doordat de bijdrageverminderingen een beperktere groei<sup>19</sup> kennen dan de lonen. Het opwaarts effect dat daarvan uitgaat op de groei van de loonkosten wordt in 2011 volledig en in 2012 gedeeltelijk tenietgedaan door de evolutie van de extralegale en de fictieve werkgeversbijdragen. Die laatste vallen in beide jaren terug door een daling van het aantal bruggepensioneerden en door een kleiner bedrag aan betaalde ontslagvergoedingen. In 2011 blijft de groei van de uurloonkosten (2,2 %) beperkter dan die van de bruto-uurlonen (2,5 %), terwijl de uurloonkosten in 2012 iets sterker zouden toenemen (3,2 %) dan de brutolonen per gewerkt uur (3 %).

De loononderhandelingen voor de periode 2013-2014 gaan pas eind dit jaar van start. In afwachting van een loonakkoord wordt in deze vooruitzichten verondersteld dat de groei van de nominale uurloonkosten in 2013 overeenstemt met het gewogen gemiddelde van Duitsland, Frankrijk en Nederland (2,5 %) dat afgeleid kan worden uit de lentevooruitzichten van de Europese Commissie<sup>20</sup>. Rekening houdend met een loonindexering (2 %) die opnieuw iets hoger zou uitkomen dan de groei van de gezondheidsindex (1,9 %) en een evolutie van de patronale bijdragen in ruime zin die nauw aansluit bij de groei van de brutolonen, resulteert dat in een toename van de bruto-uurlonen vóór indexering van 0,5 % in 2013.

<sup>17</sup> Loonstijgingen die bedongen worden op ondernemingsniveau en doorgaans het gevolg zijn van jobrotatie en wijzigingen in de werkgelegenheidsstructuur.

<sup>18</sup> Werkgeversbijdragen betaald aan de sociale zekerheid en de federale overheid.

<sup>19</sup> In 2012 kennen de bijdrageverminderingen zelfs een negatieve groei.

<sup>20</sup> Zie European Commission (2012), "European Economic Forecast, Spring 2012", European Economy 1 | 2012.



### 3.3.2. Werkgeversbijdrageverminderingen, loonsubsidies en werkbonus

Mede als gevolg van enkele hervormingen zullen de werkgeversbijdrageverminderingen in 2013 toenemen met in totaal 69 miljoen euro. Enerzijds zal worden bespaard via de afschaffing van de jongerenbonus, die bestemd was voor alle laagverloonden tot 29 jaar, en minder genereuze voorwaarden voor deeltijdse prestaties. Anderzijds zullen de hervorming van de ouderenbonus (netto een uitbreiding met meer voor de laag- en middelhoogverloonden en niets meer voor de hoogverloonden) en de versterking van de lagelooncomponent van de structurele vermindering en van de specifieke verminderingen voor eerste aanwervingen en risicogroepen het gebruik van de werkgeversbijdrageverminderingen aanmoedigen. Ook zijn hogere werkgeversbijdrageverminderingen voor werknemers met een vast contract in de horeca voorzien.

De loonsubsidies zullen in 2012 toenemen met 181 miljoen euro, vooral wegens het stijgend gebruik van de subsidies in het kader van de dienstencheques (met 271 miljoen) en vervolgens met 39 miljoen dalen in 2013. Ondanks een aantal overgangsmaatregelen die gewezen win-win-werknemers naar gewone activajobs moeten loodsen in 2012 en de invoering van gesubsidieerde, zogeheten 'gepreactiveerde' stageplaatsen vanaf 2013, zal de geleidelijke uitdoving van de win-win-activeringsprogramma's na 2011 (geen intrede na 2011, loonsubsidies gedurende één of twee jaren) zorgen voor een daling van de activeringsvergoedingen van 638 tot 471 miljoen in 2012 en tot 291 miljoen in 2013. De federale loonsubsidies zullen verder stijgen omdat o.a. de algemene loonsubsidie en de nacht- en ploegenarbeidsubsidies – op kruissnelheid sinds 2010 – samen met de brutoloonmassa evolueren en ook omdat vanaf 2013 de loonsubsidievoeten voor onderzoekers opgetrokken worden.

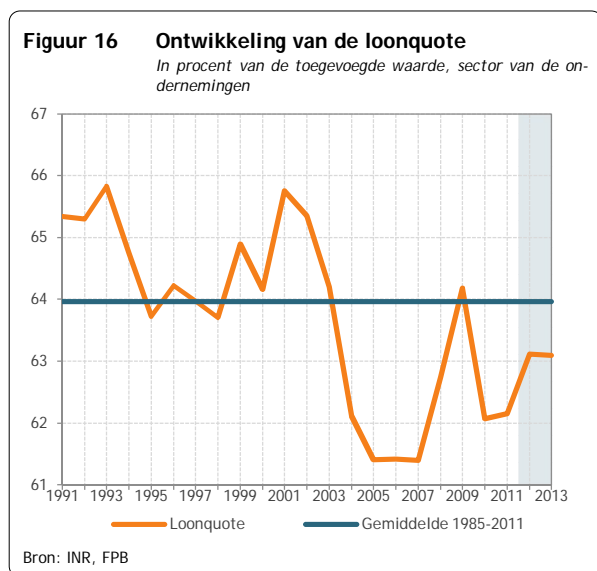
**Tabel 2 Ex ante loonlastenverlagingen voor de ondernemingen en de gezinnen**  
In miljoen euro

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Werkgeversbijdrageverminderingen	4779	4917	4722	4867	4991	4814	4883
Loonsubsidies, waarvan	2386	3042	3738	4802	5544	5725	5686
- activeringen	239	254	230	362	638	471	291
- dienstencheques	653	883	1051	1231	1424	1695	1710
- nacht- en ploegenarbeid	603	689	758	921	977	996	1022
- algemene korting	54	206	470	890	933	961	993
Totaal ten gunste van werkgevers	7164	7958	8460	9670	10535	10538	10569
Werknemersbijdrageverminderingen	651	699	690	708	739	741	777

Ondanks de indexering van de werkbonusparameters aan de gezondheidsindex zullen de werknemersbijdrageverminderingen in 2012 slechts met 2 miljoen euro stijgen. De stijging van de werknemersbijdrageverminderingen met 36 miljoen in 2013 wordt verklaard door de hervorming van de werkbonus (minder degressieve parameters en dus meer verminderingen voor de middellage verloonden).

### 3.3.3. Ontwikkeling van de loonquote

De loonquote<sup>21</sup> nam sterk toe in de jaren 2008 en 2009 door een zwakke (in 2009 zelfs negatieve) groei van de arbeidsproductiviteit per uur en door een sterke toename van de uurloonkosten vóór indexering in 2008. Bovendien overtrof de loonindexering in beide jaren ruimschoots de toename van de deflator van de toegevoegde waarde. In 2010 daarentegen nam de arbeidsproductiviteit opnieuw sterk toe en bleef de loonindexering beperkt, waardoor het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde daalde tot 62,1 % (t.o.v. 64,2 % in 2009).



Dit jaar zou de loonquote aantrekken tot 63,1 %. Net zoals in 2009 zorgt een relatief hoge indexering gecombineerd met een negatieve productiviteitsontwikkeling immers voor een sterke toename van de loonkosten per eenheid product. De loonquote zou zich in 2013 stabiliseren. De uurloonkostentoe name vóór indexering zou dan gecompenseerd worden door de productiviteitsstijging en er zou evenmin een relatief prijseffect spelen.

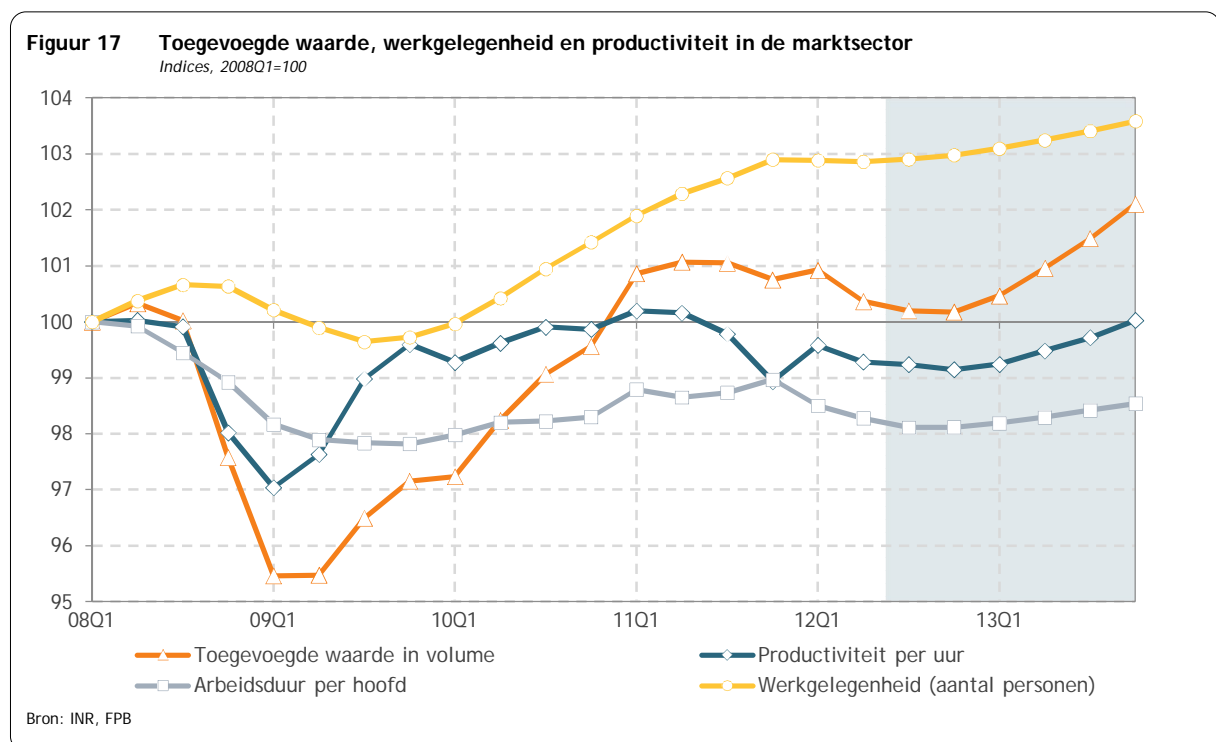
Tijdens de afgelopen jaren (vooral van 2006 tot 2011) werd een sterke toename van de loonsubsidies opgetekend (cf. supra), wat impliceert dat de

kost van de factor arbeid een beperkter aandeel in de toegevoegde waarde vertegenwoordigt dan kan afgeleid worden uit figuur 16.

<sup>21</sup> De loonquote wordt hier berekend als het aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de institutionele sector van de ondernemingen.

## 4. Arbeidsmarkt

In figuur 17 worden de determinanten van de evolutie van de marktwerkgelegenheid weergegeven in indexvorm. Daaruit blijkt dat de toegevoegde waarde in de marktsector fors hernam in de loop van 2009 en 2010, en in het eerste kwartaal van 2011 hersteld was van de inzinking die de financiële crisis veroorzaakte. De activiteit stabiliseerde zich in de vier daaropvolgende kwartalen en nam fors af in het tweede kwartaal van 2012 (-0,6 %). Ook tijdens de tweede helft van 2012 wordt een lichte verdere afname verwacht (met 0,2 % in totaal). De activiteit bodemt uit tegen het jaareinde en zou volgend jaar terug aantrekken (gemiddelde kwartaalgroei van 0,5 %). In jaargemiddelden groeide de toegevoegde waarde in de marktsector nog fors in 2011 (met 2,4 %), dankzij een sterk positief overloopeffect, maar dit jaar zou ze krimpen met 0,5 % en volgend jaar slechts voorzichtig hernemen (0,8 % groei).



Zowel de arbeidsduur als de productiviteit per uur vielen gevoelig terug onmiddellijk na het uitbreken van de financiële crisis. De productiviteit per uur herstelde zich snel in 2009, maar groeide in de loop van 2010 nauwelijks, ondanks de kracht van de herneming. De conjuncturele verzwakking sinds het tweede kwartaal van 2011 gaat bovendien gepaard met een nieuwe inzinking van de productiviteit per uur, die pas in de loop van volgend jaar geleidelijk goedge maakt zou worden, zodat einde 2013 nauwelijks het niveau zou bereikt worden van net vóór het uitbreken van de financiële crisis. In jaargemiddelden groeide de productiviteit per uur met nauwelijks 0,1 % in 2011 (louter door een positief overloopeffect), daalt ze dit jaar met 0,5 % en stijgt ze volgend jaar slechts met 0,3 %.

De arbeidsduur herstelde zich veel langzamer dan de productiviteit van de impact van de financiële crisis. Het aantal tijdelijke werklozen (een indicator van de mate waarin bedrijven een beroep kunnen doen op door de overheid gesubsidieerde vormen van arbeidsduurvermindering) bleef immers op een uitzonderlijk hoog niveau in 2009 en nam pas fors af in de loop van 2010. De arbeidsduur hernam

kwartaal-op-kwartaal gedurende de gehele periode 2010-2011, maar in jaargemiddelden viel de toename in 2011 (0,6 % groei) beduidend sterker uit, zowel door het positieve overloopeffect als door de inhaalbeweging die in het eerste kwartaal van 2011 volgde op de strenge winter in het vierde kwartaal van 2010. In de loop van 2012 ondergaat de arbeidsduur de negatieve invloed van de conjunctuurverzwakking (en loopt het aantal tijdelijke werklozen opnieuw licht op), waardoor hij in het derde kwartaal van 2012 0,7 % lager ligt dan in het derde kwartaal van 2011. We verwachten een stabilisering van de arbeidsduur in het vierde kwartaal en pas een herneming in de loop van 2013, zodat in jaargemiddelden de arbeidsduur dit jaar met 0,5 % krimpt en volgend jaar een bescheiden groei laat optekenen (0,1 %). Bij het opstellen van die hypothese werd trouwens rekening gehouden met het opwaarts effect op de arbeidsduur van de recente maatregelen die de toegang tot het deeltijds tijdskrediet inperken en die tijdens dit en de volgende jaren geleidelijk op kruissnelheid komen.

De werkgelegenheid in de marktsector klom fors vanaf het vierde kwartaal van 2009 tot en met het tweede kwartaal van vorig jaar. Ook in de tweede helft van 2011 bleef ze nog aanzienlijk groeien, hoewel de eerste tekenen van verzwakking zichtbaar werden. Vanaf het eerste kwartaal van 2012 lijkt de werkgelegenheidsgroei te zijn stilgevallen onder invloed van de conjuncturele vertraging, en ook tijdens de tweede jaarhelft zou nauwelijks sprake zijn van groei (0,05 % per kwartaal). Slechts in de loop van 2013 zou die groei terug aantrekken (gemiddeld 0,15 % per kwartaal). Jaargemiddeld groeide de marktwerkgelegenheid nog met 1,7 % in 2011, maar dit jaar zou de toename beperkt blijven tot 0,5 % (vrijwel uitsluitend dankzij een positief overloopeffect) en volgend jaar slechts 0,4 % bedragen. Niettemin blijft de werkgelegenheidsgroei relatief hoog in vergelijking met de toename van de activiteit. De productiviteit per hoofd nam vorig jaar immers toe met slechts 0,7 %, zou dit jaar krimpen met 1 % en volgend jaar slechts groeien met 0,4 %. Dat de groei in de marktsector in 2011 zo arbeidsintensief bleef en dat – ondanks de conjunctuurvertraging – de marktwerkgelegenheid in 2012 en 2013 toch licht blijft groeien, wordt mee verklaard door de aanhoudende expansie van het aantal dienstenchequebanen (+12 500 personen vorig jaar; +14 500 personen dit jaar, gevolgd door een beperktere toename van 6 300 personen in 2013). De toename van de dienstenchequewerkgelegenheid remt de evolutie af van de productiviteit per uur en van de arbeidsduur. Ook de ‘versterkte activering’ heeft in de periode 2010-2011 allicht de arbeidsintensiteit van de groei versterkt. Het ging om een anticrisismaatregel die het bestaande Plan Activa tijdelijk uitbreidde en die – uitsluitend voor aanwervingen in de loop van 2010 en 2011 – voor bepaalde doelgroepen van werklozen (afhankelijk van leeftijd, werkloosheidsduur en scholingsniveau) ofwel een fors verhoogde ofwel een nieuwe activeringsuitkering invoerde. Het aantal personen in het geheel van Activa-stelsels nam onder impuls van die maatregel in 2010 en 2011 nog toe met respectievelijk 12 000 en 28 300 eenheden. Met het uitdoven van de versterkte activeringsregeling zou hun aantal dit en volgend jaar echter dalen met respectievelijk 14 300 en 12 900 personen, zelfs indien rekening wordt gehouden met de 10 000 nieuw te creëren instapstages voor schoolverlaters vanaf 2013, die de regering – als onderdeel van de relancestrategie – in het vooruitzicht heeft gesteld.

De werkgelegenheid bij de overheidsadministratie en in het onderwijs nam in 2010 nog toe met 6 600 personen, stabiliseerde zich vorig jaar (+400 personen) onder impuls van de beperkingen op de vervanging van natuurlijke afvloeiingen bij de federale overheid, en zou ook dit jaar (-500 personen) en volgend jaar (+500 personen) vrijwel stabiel blijven. De werkgelegenheid voor eigen rekening bij de

gezinnen wordt dit en volgend jaar verder afgebouwd (respectievelijk -6 200 en -2 100 personen) ten gunste van de dienstenequewerkgelegenheid.



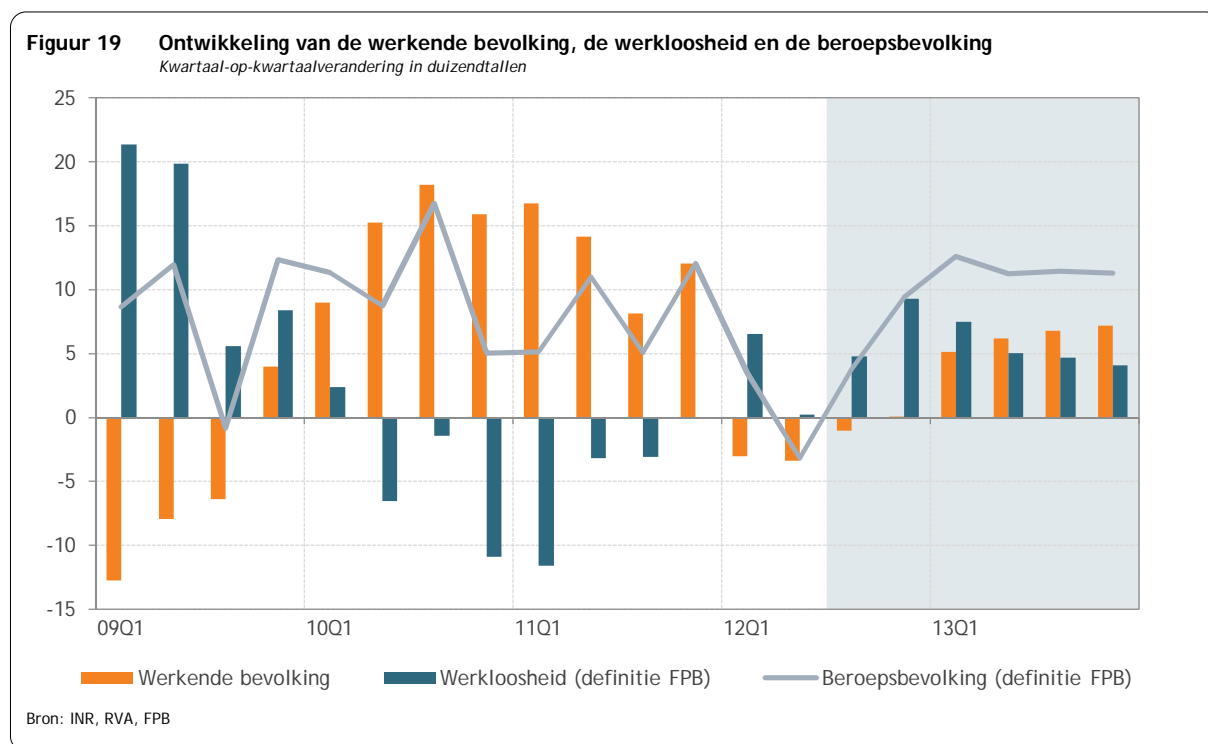
Terwijl de werkzame bevolking in 2011 nog steeg met 59 300 personen, zou de toename dit en volgend jaar beperkt blijven tot 10 600 en 13 700 personen. Vorig jaar klom de werkgelegenheidsgraad daardoor van 63,5 % tot 64 %, ondanks de nog steeds aanzienlijke toename van de bevolking op arbeidsleeftijd (+46 900 personen). Dit en volgend jaar zou de bevolking op arbeidsleeftijd een minder uitgesproken toename kennen (+30 200 en +29 800 personen), maar zorgt de nog beperktere toename van de werkzame bevolking ervoor dat de werkgelegenheidsgraad elk jaar met 0,1 procentpunt terugvalt tot 63,8 % in 2013.

De beroepsbevolking<sup>22</sup> bleef de jongste jaren aanzienlijk stijgen, voornamelijk als gevolg van demografische invloeden. Vorig jaar bedroeg de toename 33 300 personen, ondanks het feit dat de globale activiteitsgraad op nagenoeg hetzelfde peil bleef, en daarmee sinds 2007 zo goed als stabiel is gebleven. Achter die stabilisering gaan nochtans uiteenlopende tendensen per leeftijd schuil. In de jongere leeftijdsklassen (15 tot 24 jaar) zet de trendmatige daling van de activiteitsgraden zich voort, terwijl ook in de middengroep (25 tot 49 jaar) de evolutie van de (via administratieve cijfers gemeten) activiteitsgraden sinds 2007 een duurzame neerwaartse invloed lijkt te ondervinden van de strengere controles op het actief zoekgedrag van uitkeringsgerechtigde werklozen. In de oudere leeftijdsklassen blijft de arbeidsmarktparticipatie echter fors toenemen. Dat is vooral het geval bij vrouwen, hoewel de pensioenhervorming van 1996 (geleidelijke verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd bij vrouwen) sinds vorig jaar op kruissnelheid is gekomen en dus geen bijkomende opwaartse druk meer uitoefent op de ontwikkeling van het arbeidsaanbod.

<sup>22</sup> Volgens definitie FPB (inclusief 'niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen').

Dit jaar zou de toename van de beroepsbevolking beperkt blijven tot 19 700 personen. Enerzijds heeft dat te maken met het hierboven vermelde verlies aan demografische dynamiek. Anderzijds zou ook de globale activiteitsgraad licht afnemen (hoewel hij afgerond op 72,6 % blijft), wat niet voorzien was in eerdere ramingen. De optelsom van de beschikbare werkloosheidscijfers (voor 2012 zijn bijna drie kwartalen bekend) en de observaties en vooruitzichten van de werkzame bevolking voor die drie kwartalen suggereren immers dat de groei van de beroepsbevolking (en dus van de activiteitsgraad) dit jaar onder onze eerdere ramingen zou blijven.

Bij de raming van de beroepsbevolking voor volgend jaar moet rekening worden gehouden met de gevolgen van de 'structurele' arbeidsmarktmaatregelen (strengere toegang tot voltijds tijdskrediet en voltijdse loopbaanonderbreking; strengere controles op het zoekgedrag van gerechtigden op een inschakelingsuitkering; verstrenging van de voorwaarden voor instroom in het voltijds brugpensioen<sup>23</sup> via nieuw afgesloten CAO's; verhoging van de instapleeftijd en verstrenging van de loopbaanvereisten voor vervroegd pensioen) die de regering begin dit jaar in de steigers zette. De nettostimulans die de hervormingen geven aan het arbeidsaanbod in 2013 (t.o.v. een situatie van ongewijzigd beleid) wordt geraamd op iets meer dan 10 000 personen, waartoe de maatregelen op het vlak van vervroegd pensioen de grootste bijdrage leveren. Bij een vrijwel even sterke demografische impuls als dit jaar, zou de toename van de beroepsbevolking dan aantrekken tot 37 700 personen, aangezien de globale activiteitsgraad – mede onder invloed van de nieuwe maatregelen – klimt tot 72,8 %.



Kwartaal-op-kwartaal vertraagde de afname van de werkloosheid<sup>24</sup> gevoelig tijdens het tweede en derde kwartaal van vorig jaar, om volledig stil te vallen in het vierde kwartaal. Tijdens de eerste helft van 2012 steeg de werkloosheid echter minder sterk dan men had kunnen vermoeden op basis van de

<sup>23</sup> Voortaan: 'stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelag'.

<sup>24</sup> Volgens definitie FPB (inclusief 'niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen' of 'oudere werklozen').

recente conjuncturele verzwakking. De stijging in het eerste kwartaal wordt bovendien grotendeels verklaard door een verandering in de registratiemethoden van werkzoekenden door de VDAB<sup>25</sup>. Slechts in het derde kwartaal zou de werkloosheid beduidend beginnen toenemen en die evolutie zou zich doorzetten in het vierde kwartaal. Ook volgend jaar trekt de werkgelegenheid nog onvoldoende aan om het bijkomend arbeidsaanbod volledig te absorberen. Bijgevolg blijft de werkloosheid verder oplopen in 2013, hoewel de kwartaal-op-kwartaaltoename afzwakt in de loop van het jaar.

In jaargemiddelden daalde het aantal werklozen vorig jaar nog met 26 000 personen en nam de werkloosheidsgraad af van 12,5 % tot 12 %. Dit jaar zou de werkloosheid echter stijgen met 9 100 personen en volgend jaar zelfs met 24 000 personen. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (inclusief 'oudere' werklozen) dit jaar nog blijft afnemen (met 7 300 personen), omdat de recente hervorming van het stelsel van wachttuitkeringen<sup>26</sup> (verlenging van de wachttijd; striktere controle op actief zoekgedrag) een verschuiving teweegbrengt tussen uitkeringsgerechtigde en niet-uitkeringsgerechtigde werklozen. De werkloosheidsgraad klimt dit jaar tot 12,1 % en volgend jaar tot 12,5 %. De 'geharmoniseerde' werkloosheidsgraad die door Eurostat gehanteerd wordt (gemeten aan de hand van EAK-cijfers) daalde in 2011 nog van 8,3 % tot 7,2 %, blijft in 2012 stabiel op 7,2 %, maar zou in 2013 oplopen tot 7,4 %.

---

<sup>25</sup> Vanaf januari 2012 worden werkzoekenden die aan de slag gaan als uitzendkracht niet langer onmiddellijk uitgeschreven, maar enkel indien blijkt dat zij op het einde van de maand minstens 10 dagen gewerkt hebben. Het aantal werkzoekenden komt daardoor ongeveer 6 000 personen hoger te liggen dan wat het geval zou zijn geweest in de oude methodologie. Vooral nog werden onze cijfers voor werkloosheid en beroepsbevolking niet gezuiverd voor die methodologische breuk. Dat impliceert dat de onderliggende toename van de beroepsbevolking in 2012 nog ongeveer 6 000 personen lager zou zijn dan wat hierboven wordt vermeld.

<sup>26</sup> Voortaan: 'inschakelingsuitkering'.

## Bijlage

Tabel A.	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
Tabel B.2.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume
Tabel B.3.	Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën
Tabel B.4.	Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Tabel B.5.	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5.bis	Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Tabel B.6.	Rekening van de particulieren
Tabel B.7.	Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren
Tabel B.8.	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9.	Verrichtingen met het buitenland



**Tabel A. Internationale omgeving en financiële indicatoren***Groeivoeten - tenzij anders vermeld*

	2010	2011	2012	2013
<b>Volume buitenlandse afzetmarkten van België</b>	11,1	5,2	2,1	3,1
<b>Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)</b>	-2,2	0,5	-1,6	0,1
<b>Wisselkoers van de euro in dollar</b> (aantal dollars voor 100 euro) (2)	132,7	139,2	127,2	125,8
<b>Wereldhandelsprijzen</b>				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	6,7	0,6	2,3	2,0
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	79,5	111,3	112,1	108,9
<b>Rentevoeten eurogebied (peil)</b>				
Korte rente (Euribor, 3 maanden) (2)	0,8	1,4	0,6	0,3
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	3,3	3,9	3,3	3,2

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijntkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van het eurogebied

**Tabel B.1. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen***Miljarden euro*

	2010	2011	2012	2013
Consumptieve bestedingen van de particulieren	188,45	194,69	199,33	204,03
Consumptieve bestedingen van de overheid	86,36	90,09	93,38	96,67
Bruto vaste kapitaalvorming	71,11	76,41	78,18	80,11
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	44,01	49,13	50,62	52,33
b. Overheidsinvesteringen	5,77	6,34	6,95	6,46
c. Investerings in woongebouwen	21,33	20,94	20,61	21,33
Voorraadwijziging	2,13	4,08	2,31	1,92
Totaal van de nationale bestedingen	348,05	365,27	373,19	382,74
Uitvoer van goederen en diensten	284,53	311,93	315,81	328,33
Invoer van goederen en diensten	276,46	307,37	311,68	323,32
<b>Bruto binnenlands product</b>	356,12	369,84	377,32	387,75
<b>Bruto nationaal inkomen</b>	363,14	373,89	381,46	392,00

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

**Tabel B.2. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume**

	2010	2011	2012	2013
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2,7	0,2	-0,5	0,5
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,7	0,8	1,1	1,2
Bruto vaste kapitaalvorming	-1,4	4,1	0,2	0,6
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	-3,2	8,6	0,9	1,6
b. Overheidsinvesteringen	-3,1	5,3	8,4	-8,3
c. Investerings in woongebouwen	3,1	-5,3	-3,8	1,0
Voorraadwijziging (2)	0,3	0,6	-0,4	-0,1
Totaal van de nationale bestedingen	1,7	1,8	-0,3	0,6
Uitvoer van goederen en diensten	9,6	5,5	-0,9	2,0
Invoer van goederen en diensten	8,9	5,6	-1,1	1,9
Netto-uitvoer (2)	0,7	0,0	0,2	0,1
<b>Bruto binnenlands product</b>	2,4	1,8	-0,1	0,7
Reëel bruto binnenlands inkomen	1,2	0,7	-0,5	0,8
<b>Bruto nationaal inkomen</b>	3,9	-0,1	-0,5	0,8

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

**Tabel B.3. Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën**

	2010	2011	2012	2013
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2,0	3,1	2,9	1,8
Consumptieve bestedingen van de overheid	1,9	3,5	2,5	2,3
Bruto vaste kapitaalvorming	1,7	3,2	2,1	1,9
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	1,6	2,8	2,1	1,8
b. Overheidsinvesteringen	2,9	4,3	1,1	1,4
c. Investerings in woongebouwen	1,6	3,7	2,3	2,4
Totaal van de nationale bestedingen	3,2	3,1	2,5	2,0
Uitvoer van goederen en diensten	4,7	3,9	2,1	1,9
Invoer van goederen en diensten	6,3	5,3	2,6	1,8
Ruilvoet	-1,6	-1,3	-0,4	0,1
<b>Bruto binnenlands product</b>	2,0	2,0	2,1	2,0
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	3,9	3,5	2,3	1,9
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	1,2	1,1	1,2	1,1
(a1) Loonkosten per product	-0,1	0,8	0,9	0,6
(a2) Netto indirecte belastingen per product	0,1	-0,1	0,4	0,1
(a3) Winstmarges per product (2)	1,2	0,4	-0,1	0,4
(b) Invoerkosten	2,7	2,4	1,2	0,8

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

**Tabel B.4. Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten***Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld*

	2010	2011	2012	2013
<i>Loontrekkenden in de marktsector</i>				
Loonkost per werkelijk arbeidsuur	0,8	2,2	3,2	2,5
<i>p.m. idem, na aftrek van loonsubsidies (1)</i>	0,0	1,8	3,3	2,6
Loonkost per persoon	1,0	2,8	2,6	2,6
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur	0,8	2,5	3,0	2,6
Brutoloon per persoon	1,0	3,2	2,4	2,7
Indexering	0,5	2,5	2,8	2,0
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur voor indexering	0,2	0,1	0,2	0,5
Brutoloon per persoon voor indexering	0,5	0,7	-0,4	0,6
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	1,1	2,5	-0,2	0,5
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	0,8	1,8	0,4	0,4
<b>Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (2)</b>	1,9	4,7	3,0	3,0
<b>Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen</b>	1,9	5,1	2,8	3,1
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (2)	34,8	34,3	34,6	34,5
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (3)	24,9	25,0	25,5	25,5
Werknemersbijdragen (4)	10,5	10,5	10,5	10,5
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2,2	3,5	2,9	1,8
Inflatie: gezondheidsindex	1,7	3,1	2,7	1,9
Indexering lonen en wedden overheidssector	0,3	2,7	2,5	2,3
Indexering sociale prestaties	0,7	2,7	2,7	2,0
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in volume	2,5	2,4	-0,5	0,8
Arbeidsvolume (in aantal uren)	1,1	2,3	-0,1	0,5
Productiviteit per werkelijk arbeidsuur	1,4	0,1	-0,5	0,3

(1) Volgens de methodologie van de nationale rekeningen, esr 95, moeten de loonsubsidies geregistreerd worden als een subsidie en niet als een rechtstreekse vermindering van de lasten op arbeid. Bij de definitie van de loonkosten worden zij dus niet in rekening gebracht. De loonsubsidies zijn van allerlei aard en worden door verschillende entiteiten van de overheid gefinancierd (door de sociale zekerheid: Sociale Maribel, alternatieve financiering van de lastenverlagingen voor de non-profit, activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, jongerenbonus non-profit; door de federale fiscaliteit: nacht- en ploegenarbeid, overuren, algemene subsidie, onderzoekers, koopvaardij, zeevisserij, zeesleepvaart, baggeraars, sportlui; door het Vlaams Gewest: oudere werklozen; door het Waals Gewest: Prime à l'emploi).

(2) Inclusief fictieve, extra-legale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid

(3) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid

(4) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen

**Tabel B.5. Situatie op de arbeidsmarkt***Duizendtallen, jaargemiddelden*

	2010	2011	2012	2013
<b>I Totale bevolking (II+III)</b>	10895,6	10994,5	11081,3	11167,9
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	7179,7	7226,6	7256,8	7286,6
<b>II. Inactieve bevolking (concept FPB)</b>	5679,4	5745,1	5812,1	5861,0
<b>III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)</b>	5216,2	5249,5	5269,2	5306,9
<b>IV. Binnenlandse werkgelegenheid</b>	4483,3	4544,9	4555,9	4569,5
(a) Loon- en weddetrekkenden	2916,6	2968,2	2974,4	2984,4
(b) Zelfstandigen	726,0	735,6	740,9	744,0
(c) Overheidsadministratie	840,7	841,1	840,6	841,2
<b>V. Grensarbeid (saldo)</b>	79,2	76,9	76,5	76,5
<b>VI. Werkloosheid (concept FPB)</b>	653,8	627,7	636,8	660,8
(a) Niet-werkende werkzoekenden (1)	564,6	544,7	560,1	589,3
(b) Oudere niet-werkzoekende UVW's (2)	89,2	83,1	76,7	71,5
Werkloosheidsgraad (VI/III)	12,5	12,0	12,1	12,5
Activiteitsgraad (III/I.bis)	72,7	72,6	72,6	72,8
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	63,5	64,0	63,8	63,8
<i>Pro memorie</i>				
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard)	8,3	7,2	7,2	7,4

(1) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(2) Stat Info definitie (op basis van betalingen)

**Tabel B.5.bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail**

Duizendtallen, jaargemiddelden

	2010	2011	2012	2013
<b>I. Totale bevolking (II+III)</b>	10895,6	10994,5	11081,3	11167,9
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	7179,7	7226,6	7256,8	7286,6
<b>II. Inactieve bevolking (concept FPB)</b>	5679,4	5745,1	5812,1	5861,0
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	195,3	192,2	186,5	183,6
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen	9,9	9,0	8,4	8,1
- Vrijgestelden om reden van studies	21,6	21,6	22,1	22,2
- Volledige loopbaanonderbreking (2)	24,7	24,3	22,9	22,4
- Conventioneel voltijds brugpensioen	120,3	119,2	115,0	112,7
- Volledig werklozen in beroepsopleiding	18,9	18,1	18,1	18,1
<b>III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)</b>	5216,2	5249,5	5269,2	5306,9
<b>IV. Binnenlandse werkgelegenheid</b>	4483,3	4544,9	4555,9	4569,5
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	379,9	417,4	408,3	391,9
- Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering	52,6	52,5	52,2	52,3
- Activering	85,4	116,8	105,0	94,4
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen	4,0	3,2	2,5	2,0
** Herinschakelingsprogramma	0,0	0,0	0,0	0,0
** Plan 'activa' (5)	61,7	90,0	75,6	62,7
** Herintegratie oudere werklozen	13,1	17,4	20,6	23,5
** Doorstromingsprogramma	5,2	4,9	4,8	4,8
** Eerste werkervaring	0,0	0,0	0,0	0,0
- Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (2)	240,9	247,0	250,1	244,3
- Deelt. Bruggepensioneerden	0,6	0,7	0,7	0,6
- Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats	0,4	0,4	0,4	0,3
<b>V. Grensarbeid (saldo)</b>	79,2	76,9	76,5	76,5
<b>VI. Werkloosheid (concept FPB)</b>	653,8	627,7	636,8	660,8
(a) Niet-werkende werkzoekenden (6)	564,6	544,7	560,1	589,3
(b) Oudere niet-werkzoekende UVW's (1)	89,2	83,1	76,7	71,5
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	28,4	28,1	28,2	28,3
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1)(7) (budgettaire eenheden)	49,5	35,9	40,2	39,4
p.m. UVW-WZ (1)(8) - jaarlijkse verandering	4,3	-16,7	-1,6	16,5

(1) Stat Info definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet en crisistijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

(5) Inclusief SINE, startbonus en stagebonus

(6) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(7) Inclusief crisisschorsing bedienden

(8) Inclusief PWA-vrijgestelden

Tabel B.6. Rekening van de particulieren (1)

Mijarden euro

	2010	2011	2012	2013
<b>I. Lopende transacties</b>				
<b>a. Middelen</b>	327,61	336,26	345,91	355,41
1. Netto-exploitatietoerschoot	10,29	10,10	10,06	10,08
2. Gemengd inkomen	22,23	22,17	22,26	22,42
3. Beloning van werknemers	187,71	195,79	201,75	207,77
Brutolonen	138,01	144,19	148,11	152,53
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	37,10	38,61	40,31	41,57
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	12,60	12,99	13,32	13,68
4. Netto-inkomen uit vermogen	30,54	28,52	28,75	28,82
Ontvangen rente	10,70	10,74	10,19	9,43
Betaalde rente (-)	3,47	3,71	3,18	2,66
Winstuitkeringen	14,83	13,02	13,10	13,23
Overige	8,48	8,47	8,64	8,83
5. Sociale uitkeringen	69,56	72,65	76,05	79,21
6. Overige netto-inkomenoverdrachten	3,81	3,97	4,01	4,13
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	3,46	3,06	3,02	2,97
<b>b. Bestedingen</b>	306,34	317,51	327,60	336,68
1. Belastingen op inkomen en vermogen	45,40	47,65	50,34	52,48
2. Sociale premies, waarvan:	72,48	75,18	77,92	80,17
Werkelijke sociale premies	59,88	62,19	64,61	66,50
Toegerekende sociale premies	12,60	12,99	13,32	13,68
3. Consumptieve bestedingen	188,45	194,69	199,33	204,03
<b>c. Nettobesparingen</b>	21,27	18,75	18,31	18,72
<b>II. Kapitaaltransacties</b>				
<b>a. Middelen</b>	0,68	0,62	0,62	0,63
<b>b. Bestedingen</b>	12,09	11,18	10,91	10,75
1. Bruto vaste kapitaalvorming	22,89	22,68	22,40	23,17
2. Afschrijvingen (-)	13,13	14,00	14,35	15,04
3. Vermogensheffingen	2,49	2,67	3,06	2,81
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	-0,08	-0,07	-0,07	-0,07
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0,12	-0,19	-0,19	-0,19
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0,04	0,09	0,06	0,06
<b>III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-)</b>	9,86	8,19	8,02	8,61
in % van het bbp	2,77	2,21	2,13	2,22

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7. Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (1)

	2010	2011	2012	2013
<i>Groeivoeten</i>				
<b>Primair bruto-inkomen</b>	-0,2	-0,6	-0,4	0,7
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	0,1	1,2	0,2	1,1
Ondernemingen	-0,2	1,5	0,1	1,2
Overheid	0,7	0,9	0,5	1,1
Grensarbeiders	2,1	-5,4	-0,3	0,9
<i>b. Bruto-exploitatieoverschot en gemengd inkomen</i>	-0,7	-1,7	-1,9	0,0
Bruto-exploitatieoverschot van particulieren	-0,7	-0,2	-1,5	1,0
Gemengd inkomen	-0,7	-3,3	-2,4	-1,1
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	-0,8	-9,4	-2,0	-1,6
Ontvangen rente	-13,3	-2,7	-7,7	-9,2
Betaalde rente (-)	-17,1	3,9	-16,7	-17,9
Winstuitkeringen	1,4	-14,8	-2,2	-0,8
<b>Secundaire inkomensverdeling</b>				
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	-0,4	1,3	1,6	2,2
Sociale uitkeringen	-0,4	1,3	1,8	2,3
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	0,3	0,6	0,8	1,0
Werkelijke sociale premies	0,3	0,7	1,0	1,1
Toegerekende sociale premies	0,6	0,0	-0,2	1,0
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	3,8	1,8	2,7	2,4
<b>Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren</b>	-1,2	-0,8	-0,8	0,7

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8. Rekening van de ondernemingen

Mijarden euro

	2010	2011	2012	2013
<b>I. Lopende transacties</b>				
<b>a. Middelen</b>	36,74	37,18	33,64	34,84
1. Netto-exploitatieoverschot	42,50	45,01	41,75	42,96
2. Sociale premies	12,37	12,22	12,36	12,58
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	6,60	6,59	6,72	6,86
Premies ten laste van de werknemers	2,24	2,27	2,32	2,38
Toegerekende sociale premies	3,53	3,36	3,32	3,34
3. Netto-inkomen uit vermogen	-18,48	-19,55	-19,42	-19,77
4. Overige netto-inkomensoverdrachten	0,36	-0,51	-1,05	-0,93
<b>b. Bestedingen</b>	22,51	23,80	24,40	25,07
1. Belastingen op inkomen en vermogen	10,13	11,57	12,03	12,49
2. Sociale uitkeringen	8,90	9,15	9,34	9,60
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	5,37	5,79	6,01	6,26
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	3,53	3,36	3,32	3,34
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	3,47	3,07	3,03	2,98
<b>c. Nettobesparingen</b>	14,24	13,38	9,25	9,77
<b>II. Kapitaaltransacties</b>				
<b>a. Middelen</b>	3,31	4,42	3,39	3,72
<b>b. Bestedingen</b>	3,25	8,35	6,56	5,84
1. Bruto vaste kapitaalvorming	42,46	47,39	48,83	50,48
2. Afschrijvingen (-)	42,16	43,99	45,72	47,30
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	0,45	0,44	0,43	0,30
4. Veranderingen in voorraden	2,20	4,15	2,38	1,99
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0,00	0,00	0,00	0,00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	0,31	0,35	0,65	0,36
<b>III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-)</b>	14,29	9,46	6,08	7,66
in % van het bbp	4,01	2,56	1,61	1,98



Tabel B.9. Verrichtingen met het buitenland

Miljarden euro

	2010	2011	2012	2013
<b>I. Lopende verrichtingen</b>				
<b>a. Bestedingen</b>	283,12	317,45	322,05	334,50
1. Invoer van goederen en diensten	276,46	307,37	311,68	323,32
2. Beloning van werknemers	2,17	2,34	2,46	2,54
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	1,69	1,76	1,83	1,87
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	2,67	-0,03	-0,01	0,01
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	2,63	3,01	3,02	3,63
6. Sociale premies	2,09	2,17	2,24	2,31
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0,74	0,77	0,81	0,84
<b>b. Middelen</b>	293,87	321,31	325,50	338,29
1. Uitvoer van goederen en diensten	284,53	311,93	315,81	328,33
2. Beloning van werknemers	7,52	7,56	7,81	8,03
3. Subsidies	0,69	0,62	0,62	0,62
4. Belastingen op inkomen en vermogen	-0,22	-0,23	-0,24	-0,25
5. Sociale premies	0,73	0,79	0,83	0,85
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0,62	0,65	0,68	0,70
<b>c. Saldo van lopende verrichtingen</b>	10,75	3,86	3,45	3,79
<b>II. Kapitaalverrichtingen</b>	-0,44	-0,56	-0,45	-0,48
1. Netto-kapitaaloverdrachten	-0,29	-0,47	-0,37	-0,39
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	0,15	0,09	0,09	0,09
<b>III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-) van de nationale economie</b>	10,31	3,30	3,00	3,31
in % van het bbp	2,90	0,89	0,79	0,85